RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 11.

Onsdagen den 1 mars.

Kl. 7. e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1911 den 1 mars sammanträdde de valmän, som af kamrarna fått i uppdrag att utse revisorer och revisorssuppleanter för granskning af riksbankens afdelningskontors i orterna räkenskaper och förvaltning, för att, sedan anmäldt blifvit, att af de personer, som den 14 nästlidna månad utsetts till revisorer och suppleanter för granskning af riksbankens afdelningskontors i Uppsala räkenskaper och förvaltning, revisorerna f. d. akademiräntmästaren C. Gyllensvärd och grefve E. von Rosen samt suppleanterna bruksförvaltaren C. Gille, akademinotarien H. Sjöberg och landstingsmannen A. Wallén förklarat sig förhindrade att deltaga i ifrågavarande revision, företaga val af två revisorer och tre suppleanter i deras ställe; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedda till

revisorer:

herr Bring, Sven Kasper, f. d. rådman, Uppsala, med 25 röster,
» Åmark, Fred. Wilh., f. d. rektor, » » 25 » ;

suppleanter:

herr Jönsson, A., arrendator, Bergby, Örbyhus, med 27 röster,
» von Heijne, M., kapten, Bjelkesta, Örsundsbro » 27 » ,
» Engström, O. A., direktör, Uppsala, » 27 » ;

sedan beslutits, att kvarstående suppleanten landtbrukaren K. H. Modén skulle blifva första suppleant samt ordningen mellan de nyvalda suppleanterna blifvit genom lottning bestämd.

A. Hansson i Solberga.

Gustaf Boman. *O. A. Eriksson.* *C. G. Thor.*

Protokollet lades till handlingarna; och beslöt kammaren, att underrättelse om de försiggångna valen skulle genom utdrag af kammarens protokoll meddelas bankoutskottet med anmodan att lämna såväl fullmäktige i riksbanken som afdelningskontoret i Uppsala och de valda meddelande om valens utgång.

§ 2.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande, nr 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkten 26.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. adjunkten J. P. Gunnarsons löneturs rätt.

Punkten 27, angående adjunkten J. P. Gunnarsons löneturs rätt.

I en af herr *Röing* inom Andra Kammaren väckt motion, nr 110, hade föreslagits, att Riksdagen måtte besluta, att adjunkten vid västra realskolan i Göteborg Jöns Peter Gunnarson måtte förklaras vara berättigad att från och med 1912 års ingång åtnjuta aflöning i fjärde lönegraden.

Utskottet hemställde, att herr Röings ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af utskottets hemställan gaf herr talmannen på begäran ordet till

Herr Röing, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I en motion vid 1909 års riksdag hemställde jag om sådan ändring i lönetursbestämmelserna för lärarne vid de allmänna läroverken, att lärare vid folkhögskola under vissa förutsättningar vid öfvergång till allmänt läroverk skulle få räkna sig till godo den tid, de tjänstgjo vid folkhögskola, samt att, därest denna min anhållan blefve bifallen, beslutet skulle ha retroaktiv verkan beträffande adjunkten

Ang. adjunkten J. P. Gunnarsons löneturs rätt. (Forts.)

Gunnarson. Denna min motion afstyrktes af statsutskottet, men i sin motivering ställde sig statsutskottet i hufvudsak på samma ståndpunkt som jag, fastän statsutskottet ansåg, att utskottet icke utan vidare kunde bifalla motionen, utan att en utredning i ämnet borde föregå ett eventuellt bifall. När detta ärende sedan behandlades här i kammaren, tog jag mig friheten ställa en vördsam vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att han till följe statsutskottets välvilliga motivering måtte med snaraste sätta denna utredning i gång, så att frågan kunde komma fram redan vid 1910 års riksdag. Men 1910 års riksdag kom, utan att ärendet kom på Riksdagens bord, och tills dato ha vi icke erfarit något från regeringens sida om, att det är regeringens afsikt att i år komma in med en proposition i ämnet eller öfverhufvud taget, huruvida något åtgjorts från regeringens sida för att få en utredning till stånd. Är så fallet, beklagar jag lifligt — och jag är öfvertygad om, att många af folkhögskolans vänner därutinnan instämma med mig — att trots den välvilliga motiveringen från utskottets sida vid 1909 års riksdag denna utredning ännu icke kommit till stånd. I fjol biföll Riksdagen på grund af motioner, väckta i såväl Första som Andra kammaren, en hemställan, att en läroverkslärare skulle uppflyttas i högre lönegrad, trots det att han icke hade de föreskrifna betingelserna härför. För en kort stund sedan biföll kammaren en liknande hemställan, nämligen att adjunkten vid Göteborgs östra realskola Axel Wilhelm Lindgren äfvenledes skulle uppflyttas i fjärde lönegraden. Då kan man göra sig den frågan: huru kommer det sig, att dessa båda lärare, Ahlgren och Lindgren, icke blifvit ställda på samma plan som Gunnarson? Jo, anledningen att Ahlgren i fjol och Lindgren i år lyckats komma upp i fjärde lönegraden är den, att de, trots det att de icke tagit föreskrifna examina, under en lång följd af år bestridt lärareverksamhet vid statens pedagogier. Adjunkten Gunnarson har i motsats till dessa två lärare tagit föreskrifna examina, har synnerligen vackra betyg och samma synnerligen vackra intyg som de båda nämnda lärarne om skicklighet och duglighet, men i stället för att ha som desse tjänstgjort vid statens enklassiga pedagogier har Gunnarson, som tjänstgjort som lärare, om jag icke misstager mig, under 21 eller 22 år, i stället under icke mindre än 18 år bestridt lärareverksamhet vid statsunderstödd folkhögskola. Detta är skälet, hvarför statsutskottet i år icke velat bifalla den hemställan, som jag har gjort, nämligen att herr Gunnarson i likhet med herrar Ahlgren och Lindgren skulle uppflyttas i fjärde lönegraden. Men i år liksom år 1909 har statsutskottet ställt sig välvilligt till själfva krafvet. Det anser blott, att en utredning bör företagas, innan ett sådant undantag, som jag föreslagit, göres. Jag vet icke, om jag vågar hoppas, att vi en följande Riksdag från Kungl. Maj:ts sida ha att vänta en proposition i ämnet, trots att statsutskottet för andra gången uttalat sig

Ang. adjunkten J. P. Gunnarsons löneturs rätt. (Forts.)

i den riktning, som det gjort. Men jag hoppas dock, att så må bli fallet. Då statsutskottet enhälligt afstyrkt min motion, skall jag herr talman icke göra något yrkande.

Därefter anförde:

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Lindström: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke uttala något önskemål med afseende på den nu föreliggande punkten, men jag tror, att det kan vara nyttigt, att jag ger en liten resumé öfver hur den här frågan egentligen ligger eller sätter den i dess rätta miljö. Det är, såsom herrarne veta, i allmänhet så, att man vid tjänsteårsberäkning för uppflyttning i högre lönegrad icke får räkna sig till godo annan tjänstgäring än ordinarie tjänstgöring inom det ämbetsverk eller den tjänst, inom hvilken löneturen ifrågasättes. Denna allmänna regel var förr också gällande beträffande lärarne vid de allmänna läroverken. De fingo icke räkna lönetur annat än såsom ordinarie lärare vid de allmänna läroverken. På denna stränga regel började man lossa i början af 1860-talet, så att i vissa fall vikarierande och extra lärare fingo räkna lönetur för viss tjänstgöring som extra ordinarie. Så småningom utvidgades rätten allt mer och mer, så att på 1870-talet extra ordinarie lärare vid de allmänna läroverken fingo samma rätt till lönetursberäkning, som de ordinarie. Under det lagstiftningen på det sättet utvidgades till förmån för lärarne vid de allmänna läroverken, fick en hel del andra läraregrupper samma rätt till lönetursberäkning. Detta gäller lärare vid seminarier, tekniska skolor samt sjökrigsskolan, och slutligen uttänjdes rätten så långt, att vissa lärare vid de enskilda statsunderstödda läroverken fingo lönetursrätt. Däremot har en sådan rätt aldrig varit tillerkänd lärarne vid folkhögskolorna.

Det var sålunda en ganska vidsträckt rätt, som lärarne vid de allmänna läroverken hade, och lagstiftningen på detta område utgör en sannskyldig profkarta på olika projekt. Vid snart sagdt hvarje riksdag beslöts en utvidgning af denna lärarnes rätt, och lagstiftningen på ifrågavarande område utgör en hel liten vetenskap för sig.

Under förberedelserna till 1904 års läroverksreform gjorde sig två olika åsikter gällande. Den ena gick ut på att man skulle bibehålla den utvidgade rätten, och enligt den andra skulle man slopa all rätt till lönetursberäkning för annan tjänst än ordinarie. Det var den senare meningen, som blef bestämmande för 1904 års läroverksreform. Genom densamma strökos alla de mångfaldiga bestämmelserna om rätt till lönetursberäkning, såvidt det gällde tjänstgöring efter år 1904. Med vissa undantag stadgades, att man icke fick räkna lönetur för annat än ordinarie lärarebefattning vid de allmänna läroverken.

Ang. adjunkten J. P. Gunnarsons lönetursrätt. (Forts.)

Nu förefaller det mig vara klart, att om man börjar lossa på de bestämmelser, som då fastställdes, får man också taga med extralärarne vid de allmänna läroverken äfvensom extra och vikarierande lärare vid seminarierna. Börjar man som sagdt lossa på bestämmelserna, är det alldeles gifvet, att hela den brokiga lagstiftning, som jag omnämnde från 1870-, 80- och 90-talen, återigen rullas upp. Det är påtagligt, att man får ställa sig mycket betänksam inför ett sådant perspektiv, i synnerhet som 1904 års Riksdag anslöt sig till den strängare principen. Nu är det emellertid så, att jag under förberedelserna till 1904 års reform ställde mig på en annan ståndpunkt, i det jag ville behålla den större rätten med vissa inskränkningar, och jag kan icke neka till, att goda skäl finnas för att lärarne vid de högre folkskolorna äfven skulle få den ifrågavarande rätten. Först och främst gäller detta, om man ser saken från de högre folkskolornas egen synpunkt. Det är uppenbarligen ett statsintresse, om man kan få bättre lärare vid dessa högre folkskolor. Om lärarne vid desamma få räkna lönetur, komma de att resonera som så, att det icke gör så mycket, om de tjänstgöra kanske tio år vid dessa skolor, då de ju senare kunna öfvergå till de allmänna läroverken och där komma i den högre lönegraden. Att de högre folkskolorna få ett godt läraremateriel är som sagdt utan tvifvel ett statsintresse. Vidare må man se saken ur de allmänna läroverkens synpunkt. Såsom det nu är ställdt, våga lärarne vid de allmänna läroverken icke tjänstgöra vid några andra läroanstalter. Därigenom blir lärarkåren mera enhetlig och homogen, men det vore bättre, om den finge spädas upp med personer, som hade annan utbildning än den vanliga, därigenom blefve det ett rikare lif på uppfostrans område.

Dock vill jag säga, att om en sådan rätt skulle införas, borde man emellertid göra vissa begränsningar, om hvilka jag icke nu har anledning att yttra mig. Denna fråga, som jag kastat upp, om lönetursberäkningen för lärare vid de högre folkskolorna sammanhänger med frågan om lönetursberäkning för extra lärare vid seminarier och vid kommunala mellanskolor, som äro mera lika de allmänna läroverken än någon af förut omnämnda läroanstalter. Hela frågan har emellertid en sådan räckvidd, att jag anser, att den bör anstå och tagas upp i samband med den allmänna revision af undervisningsväsendet, om hvilken jag förut talat.

Herr Jesperson: Herr talman! Efter hvad vi nu hört af herr statsrådet, kunna vi hafva förhoppningar om att frågan tages upp och blir utredd i hela sin vidd. Det kan ju råda olika meningar om, huruvida folkhögskollärarne eller några af de öfriga här nämnda lärarne äro mest berättigade att komma i åtnjutande af lönetursberäkning. Men för oss, som ifra för folkhögskolans framgång, måste det betraktas som ett lifsvillkor för denna skola,

Ang. adjunkten J. P. Gunnarsons lönetursrätt. (Forts.)

att dess lärare, om de för öfrigt inneha full kompetens, komma i åtnjutande af lönetursrätt. Jag har därför ansett mig böra understryka behofvet af att denna utredning, som bebådats i statsutskottets betänkande, må komma så fort som möjligt, så att våra folkhögskollärare kunna bli tillerkända den förmån, som åtminstone jag för min del anser dem vara berättigade till. På grund af statsutskottets enhälliga afstyrkande har jag emellertid intet yrkande att framställa.

Herr Rydén: Herr talman! Det är med synnerlig tillfredsställelse, som jag åhört herr ecklesiastikministerns anförande, hvilket visar, att han enligt min uppfattning står på samma ståndpunkt som statsutskottet i denna fråga, d. v. s. att fordra ordning och reda i lönesystemet. Jag har varit med om att på det bestämdaste afstyrka motionen, därför att jag i densamma sett ett försök att genom att taga upp ett enda, jag kan mycket väl medgifva, talande och i någon mån kanske ömmande fall föra in en ny princip beträffande lönetursberäkningen. Jag är mycket ledsen öfver det beslut, som Riksdagen på sin tid fattade, med anledning af en motion, väckt af herr Svensson i Skyllberg rörande en adjunkt Ekegren. Det var väl ingen, som då insåg, hvilka konsekvenser motionen skulle föra med sig, åtminstone tror jag icke, att så var fallet. Men nu se vi, att därför att man en gång beviljat en viss förmån för en lärare vid en pedagogi, så måste man göra det flera gånger, äfven om man anser det vara oriktigt. Jag skulle gifvet afstyrkt den i närmast föregående punkt bifallna motionen, ifall jag icke ansett, att Riksdagen gifvit prejudikat genom beslut, som Riksdagen förut fattat.

Jag ber att få understryka den uppfattning, som vi hade inom statsutskottet, att frågan om folkhögskollärarnes lönetursrätt i fråga om tjänster vid de allmänna läroverken bör tagas upp i sin helhet. Det är förkastligt att för en enda persons skull skapa en helt ny princip. Det är vidare enligt min uppfattning ett fel att taga upp en enda kår, folkhögskollärarekåren, då frågan som sagdt bör utredas i hela dess vidd. Jag ber sålunda att såsom enskild ledamot af statsutskottet få uttala min anslutning till den uppfattning, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här gaf uttryck åt och hvilken var ledande vid behandlingen af denna fråga inom statsutskottet.

Herr Sjö: Herr talman! Då denna fråga för två år sedan bragtes på tal i kammaren af samme motionär, som nu framkommit med motion i samma ärende, så uttalade utskottet, att på grund af bristande utredning utskottet icke kunde tillstyrka motionen. Häraf framgick ju tydligt, att om motionären ville återkomma med samma fråga, så borde han lämna en sådan utredning, att motio-

nen kunde bifallas. Nu säger motionären, om jag förstår honom rätt, att till följd af den behandling, som ägnades hans motion vid 1909 års riksdag, Kungl. Maj:t borde komma med en proposition i ämnet till Riksdagen. För min del tycker jag, att det skulle varit bäst, om den ärade motionären inkommit med en hemställan om en skrifvelse, hvari Riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära, det Kungl. Maj:t ville utreda frågan och sedermera framlägga förslag för Riksdagen. Om ett sådant förslag framkommit, är det ju möjligt, att det skulle kunnat erhålla stöd. Men då ärendet — jag upprepar det — återkommit till utskottet i alldeles samma skick som förra gången, så har det varit alldeles omöjligt för utskottet att uttala en annan mening än den det då hade. Vi skola dock komma ihåg, att om lärare, vare sig folkhögskolelärare eller lärare vid pedagogier eller lärare vid hvilka läroanstalter som helst, komma och begära för sin del hvad motionären här begärt för adjunkten Gunnarson, detta komme att inverka icke endast på löneförhållandena utan också på pensionsförhållandena. Sådant måste Riksdagen ha reda på, och därför måste man ha en klar och redig utredning i frågan.

Ang. adjunkten J. P. Gunnarsons lönetursrätt. (Forts.)

Med anledning af hvad jag här yttrat skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Röing: Det gläder mig, att herr statsrådet delar den uppfattning, som jag gaf uttryck åt i min motion vid 1909 års riksdag, nämligen att tungt vägande skäl förefunnes för den ändring, som då föreslogs, och att herr statsrådet framhöll samma skäl för reformen, som jag då anförde i min motivering. Emellertid undrar jag, om icke herr ecklesiastikministern möjligen har underlåtit, då han nyss yttrade sig, framhålla, att dock i ett par fall efter år 1904 en rubbning i detta års förordning ägt rum. Herr statsrådet ansåg, att om min motion bifölles och man sålunda i enstaka fall började rubba hvad man 1904 beslöt, så skulle hela denna sak på nytt komma att genomgå samma utveckling, som ägt rum under de senaste tjugu, trettio åren. Men om jag icke missminner mig alltför mycket, beslöt 1907 års Riksdag, således icke mera än tre år efter det den kungl. förordningen af 1904 kommit ut, att lektorerna vid de tekniska läroverken och rektorn vid skeppsgosseskolan i Karlskrona skulle få tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring och således beräkna lönetur. Skulle det då vara så farligt — ifall icke en utredning kan göras annat än i samband med den stora reformen — om man i ett enstaka fall skulle våga göra en ändring?

Nu säger herr Sjö, att det hade varit bättre, om jag i stället för att återupprepa min motion af år 1909 kommit med en ny motion, i hvilken jag skulle hemställt om en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en utredning i frågan. Jag vill häremot

Ang. adjunkten J. P. Gunnarsons löneturs rätt. (Forts.)

säga, att jag icke återupprepat min motion annat än till en del. Jag har icke hemställt om en ändring i den kungl. förordningen, utan endast hemställt, att en person, som under 18 år i en statsunderstödd folkhögskola utöfvat en väl vitsordad lärarverksamhet, skulle i likhet med herrar Ahlgren och Lindgren uppflyttas i fjärde lönegraden. Jag har nämligen ansett, att ett arbete vid en af staten understödd folkhögskola väl kunde jämföras med lärarverksamhet vid en statens pedagogi, och regeringen har äfven faktiskt jämställt dessa båda slag af lärarverksamhet, då herr Gunnarson erhöll tillåtelse att öfvergå från folkhögskola till allmänt läroverk och sedermera blef utnämnd till adjunkt vid ett läroverk i Göteborg.

Jag anser det vidare vara en gärd af rättvisa och ett drag af framsynt omtanke om den svenska folkhögskolan, i den händelse Riksdagen snarast möjligt gör den ändring i lönetursbestämmelserna, som jag här framhållit.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman! Jag vill fortfarande icke uttala något önskemål i den förevarande punkten, utan ber endast att få göra ett par anmärkningar med anledning af det senaste anförandet. Den ärade talaren gjorde gällande, att vissa kårer af ordinarie lärare vid andra af staten understödda läroanstalter än de allmänna läroverken redan kommit i åtnjutande af lönetursberäkningen, och att dit hörde lärarne vid tekniska skolor och rektorn vid skeppsgosseskolan i Karlskrona. Detta är riktigt, men det finnes inga lärare vid icke-statsanstalter eller öfverhufvud hvad från denna synpunkt kallas extra ordinarie lärare, som ha denna rätt.

Jag medgifver, att Gunnarson fick räkna tjänsteår, då han öfvergick till läroverken, men därvid är att märka, att man har att skilja mellan tre slags tjänsteårsberäkning. För det första har man rätten att räkna tjänsteår vid uppflyttning i högre lönegrad, detta är en ekonomisk fördel. För det andra har man rätten att räkna tjänsteår i och för beräknande af pension, detta är också en viss ekonomisk förmån. Till sist kan antalet tjänsteår räknas såsom merit vid befordran, hvilket icke är någon ekonomisk förmån. Det är det tredje slaget af tjänsteårsberäkning, som det här nu är fråga om, och denna rätt är icke såsom den första, jag nämnde, förenad med några ekonomiska förmåner och kommer icke i betraktande i afseende på löneturen.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 28.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 29*, angående ändring i bestämmelserna rörande understöd åt enskilda läroanstalter; och yttrade därvid

Ang. ändring i bestämmelserna om understöd åt enskilda läroanstalter.

Herr Edén: Herr talman! Jag har väntat att begära ordet vid denna punkt för att gifva en motionär i kammaren, som sett sitt förslag afvisadt, tillfälle att, om han önskade det, yttra sig angående motionen. När så icke skett, har jag ansett mig oförhindrad att med herr talmannens benägna tillåtelse fästa uppmärksamheten på en annan sak, som icke direkt beröres i motionen, men faller under rubriken enskilda läroanstalter och är af den art, att frågan är förtjänt af beaktande.

Det torde väl vara en känd sak, att bland de sidor af 1904 års läroverksreform, som i praktiken visat det minst tillfredsställande resultatet, är den s. k. valfriheten, friheten att välja bort ett eller annat ämne under gymnasiets sista år. Nu har ett läroverk, enskilda läroverket i Upsala, inlämnat till Kungl. Maj:t en anhållan, att Kungl. Maj:t skulle tillåta detta läroverk, som i sin egenskap af enskildt icke behöfde stå under de vanliga reglerna, att införa valfriheten redan tre år före studentexamen, i gymnasiets första ring och vidare på denna grund tillåta läroverket att uppdela gymnasiets läsning så, att man skulle anordna fyra linjer, hvarigenom gymnasiets lärjungar finge tillfälle att redan tidigt koncentrera sig på ett visst antal af skolans ämnen med undanskjutande af vissa andra, som de hade mindre intresse för. Det uppslag, som läroverket därmed gifvit, synes mig vara af det allra största intresse och i hög grad förtjänt af uppmärksamhet från de ledande myndigheternas sida. Jag kan icke finna annat än att hela utvecklingen af vårt skolväsen går i den riktningen, såvida man skall kunna å ena sidan förhindra den öfverklagade öfveransträngningen inom gymnasiet och å andra sidan laga så, att de, som gå ut ur gymnasiet, göra det med ordentlig behållning af skolstudierna. Detta skall nämligen just kunna ske, om man följer den linje, som blifvit utstakad i det nyss omnämnda förslaget, nämligen att lärjungarna i gymnasiet få samla sig omkring vissa hufvudgrupper af skolämnen, så att de redan där kunna börja specialisera sig på någon särskild ämnesgrupp.

Den förut omnämnda anhållan af ifrågavarande läroverk, hvilken inlämnades i december 1909, afstyrktes af öfverstyrelsen, och detta afstyrkande gaf anledning till att vederbörande läroverk redan så tidigt som i februari 1910 inkom med en påminnelse. Den dag som i dag är har Kungl. Maj:t emellertid icke afgifvit resolution i anledning af läroverkets anhållan.

Eftersom jag ser herr ecklesiastikministern vara närvarande och eftersom jag icke finner annat tillfälle att utan alltför stora anstalter fästa uppmärksamheten på frågan, tänkte jag begagna mig af möjligheten att vördsamt hemställa, om herr ecklesiastik-

Ang. ändring i bestämmelserna om understöd åt enskilda läroanstalter. (Forts.)

ministern skulle vilja gifva upplysning om hvad anledningen är till det långa dröjsmålet med afgörandet af denna anhållan och äfvenledes, huruvida herr ecklesiastikministern är af den uppfattningen, att det af läroverket gifna uppslaget är af den art, att det bör tagas vara på och icke bör af formella hänsyn afvisas.

Det är ju klart, att inom ett statsläroverk möter en sådan uppdelning af linjerna stor svårighet, men här är det ju fråga om ett enskildt läroverk, som, synes det mig, skulle göra hela vårt skolväsende en stor tjänst, om det finge tillfälle att låt oss säga experimentera med de olika linjerna på gymnasiet. Och jag vill framhålla ännu en gång, att, såvidt jag kan finna — och den meningen delas, efter hvad jag hört, af många erfarna skolmän, både de, som yttrat sig i pressen, och de, som icke gjort det — det här gifna uppslaget är i hög grad förtjänt af att tagas vara på. Jag hemställer därför, om herr ecklesiastikministern skulle vilja hafva godheten att ge någon upplysning om, huruvida det är att vänta, att ett snart svar kommer att ges på den gjorda anhållan, och jag vore ännu mera tacksam, ifall han kunde nämna något om, att han med välvilja kommer att pröfva framställningen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Lindström. Herr talman, mina herrar! Det faller sig litet svårt att redogöra för denna fråga, som kommer så apropå. När man har att behandla tre à fyra tusen ärenden, är det icke så lätt att hafva alla aktuella för sig, men jag vill försöka redogöra för hur frågan ligger. Jag gör det kanske bäst genom att omnämna de två olika meningar, som gjorde sig gällande vid läroverksreformen år 1904. Enligt den ena skulle man ha enhetliga sexklassiga läroverk och realskoleexamen skulle vara gemensam för alla lärjungar. På detta läroverk skulle man bygga ett treårigt gymnasium. Den andra meningen gick ut på att sjätte klassen skulle delas upp, så att den skulle utgöra afslutningsklassen för dem, som ville taga realskoleexamen, men att de, som ämnade aflägga studentexamen, skulle komma in i gymnasiet med det samma. Därigenom skulle man få ett fyraårigt gymnasium. Således i ena fallet ett sexklassigt läroverk med ett treårigt gymnasium, i andra fallet ett femklassigt läroverk med ett fyraårigt gymnasium.

Denna sista mening segrade vid 1904 års riksdag. Den olika organisationen betingade skillnad i den fråga, som den föregående ärade talaren kastade upp, nämligen valfriheten. Bygger man ett 3-årigt gymnasium på ett 6-klassigt läroverk så att alla lärjungar skola taga realskoleexamen, kan man göra valfriheten 3-årig. Men med en organisation, sådan som den för närvarande är, med 4-årigt gymnasium, byggdt på 5-klassen, kan man, utaf skäl som jag icke nu är i tillfälle att redogöra för, endast hafva valfriheten 2-årig.

Ang. ändring i bestämmelserna om understöd åt enskilda läroanstalter. (Forts.)

Den framställning, som gjorts utaf nu ifrågavarande läroverk, går ut på att man i stället för den nuvarande normaltypen för de allmänna läroverken med 4-årigt gymnasium, byggdt på 5-klassen och med 2-årig valfrihet, skulle få den andra typen med 3-årigt gymnasium, byggdt på 6-klassigt läroverk och med 3-årig valfrihet.

Hvad som gjorde att öfverstyrelsen afstyrkte skolans förslag torde väl hafva varit, bland annat, att detta skulle innebära början till en annan läroverkstyp. Af de andra skäl, hvilka, såsom jag vill minnas, anfördes, torde väl ett hafva varit, att, under det att de allmänna läroverken få 2-årig valfrihet för lärjungarna, denna privata skola och andra, som skulle inrättas i öfverensstämmelse med den, skulle få 3-årig valfrihet för sina lärjungar, hvilket alltså skulle innebära en större förmån. I den strid mellan de olika principerna, som nu här är fråga om, lutar jag — det är kanske litet oförsiktigt att säga det, men jag tror, att jag sagt det åt skolans föreståndare — åt den åsikt, som förfäktas af skolan. Huru framställningen kommer att afgöras, vet jag icke, ej heller huru stor hänsyn bör tagas till öfverstyrelsens afstyrkande utlåtande. Men till att frågan ännu icke blifvit afgjord är nog ett af skälen, att det gäller en fråga om två olika principer angående läroverkens organisation; och ett annat skäl är måhända — jag kommer icke riktigt ihåg saken nu — att skolans gamla examensrätt ännu icke gått ut, utan att man kan dröja med genomförande af förslaget, tills dess den nya examensperioden börjar; eller rättare sagdt, att det ansetts, att om den nya rätten skulle beviljas skolan, skulle den träda i kraft först, när ny examensperiod börjar.

Herr Edén: Herr talman! Jag ber att få uttrycka min synnerliga tacksamhet till herr statsrådet, som så välvilligt lämnat dessa upplysningar. Jag skall i anslutning till hans välvilliga förklaring blott be att få anmärka, att det läroverk, som jag här talat om, just har ett 3-årigt gymnasium och en 6-årig realskola. Jag kan ju också nämna, att detta läroverk redan har fått sitt nya tillstånd till dimissionsrätt. Och jag skulle önska tillägga ännu en varm och liflig vädjan till herr statsrådet, att han måtte hafva sin uppmärksamhet i hög grad fäst på det nödvändiga uti att göra någonting utaf denna valfrihet, som, när den infördes, hälsades med stora förväntningar och förhoppningar af läroverkens vänner och läroverkens lärare själfva, men som, tror jag, i praktiken visat sig högst betänkligt förfelad, såsom man nu har kommit att tillämpa den, eftersom en hel mängd lärjungar af mångahanda skäl, som det här skulle bli för vidlyftigt att gå in på, ej våga att begagna sig utaf denna valfrihet. Till sist skulle jag vilja understryka, att det uppslag, som här har gifvits, och genom hvilket man, såsom nyss sades, har ett tillfälle att experimentera,

Ang. ändring i bestämmelserna om understöd åt enskilda läroanstalter. (Forts.)

utgått från ett enskildt läroverk, hvilket står alldeles fritt från statens läroverk. Jag är öfvertygad, att statsrådet icke skall hylla den åsikt, att alla läroverk, äfven de enskilda, ovillkorligen måste vara utaf precis samma typ, utan att det är en stor fördel, om man kan hafva enskilda läroverk med litet friare former, där man kan pröfva nya skoltyper.

Utan att på något viss missbruka hvad herr statsrådet nyss anfört, ber jag att få säga, att jag är glad öfver att höra, att herr statsrådet i hvarje fall kommer att med välvilja pröfva skolans ifrågavarande ansökan — det må nu leda till den ena eller andra utgången.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 30 och 31.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blefvo af kammaren bifallna.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

Punkten 32, angående höjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen att höja förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från 10,000,000 kronor till 10,650,000 kronor eller med 650,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom Andra kammaren af grefve *R. Hamilton* väckt motion, nr 84, däri föreslagits, att Riksdagen måtte

1:o) medgifva, att staten måtte bidraga till aflöning åt lärare vid folkskolor och småskolor med nittio procent i stället för nu sextiosex och två tredjedels procent af fastställda minimilöner och bestrida utgifterna för ålderstillägg; samt

2:o) öka det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor med 2,600,000 kronor eller från det i statsverkspropositionen föreslagna beloppet 10,650,000 kronor till 13,250,000 kronor.

Utskottet hemställde,

a) att Riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, höja förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från 10,000,000 kronor till 10,650,000 kronor, eller med 650,000 kronor; och

b) att grefve Hamiltons ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid denna punkt fanns emellertid fogad reservation af herrar *J. T. Larsson, Berg* i Stockholm, *Thorsson, Olsson* i Fläsbro, *Starbäck, Ekman* i Mogård, *Rydén* och *Ström* i Transtrand, hvilka inom utskottet yrkat

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

a) att Riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, höja förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från 10,000,000 kronor till 10,650,000 kronor eller med 650,000 kronor; och

b) att Riksdagen, med bifall till grefve Hamiltons ifrågavarande motion, måtte besluta en ytterligare höjning af samma anslag med 2,600,000 kronor.

Mom. a.

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning härpå af *mom b.* yttrade

Herr Olsson i Fläsbro: I statsutskottets motivering för afslag å grefve Hamiltons motion erkännes oförbehållsamt, att stor ojämnhet i de kommunala utgifterna för folkskoleväsendet förefinnes. Det missförhållande, hvarpå motionären grundat sitt förslag, lämnas således obestridt äfven af utskottet. Men icke ett steg längre är det sinnadt att följa motionären utan går därefter att söka botemedlet på egen hand. Och genast är utskottet på det klara med, att detta botemedel ej kan utfinnas utan en allsidig utredning. Utskottet aktar sig likväl visligen för att med anledning af motionen framställa ett dylikt förslag. Sitt lifliga intresse för frågan visar utskottet endast genom det uttalande, att det icke vill bestrida, att frågan möjligen bör blifva föremål för en sådan utredning Så likgiltigt är utskottet för denna allmänt erkända stora skatteojämnhet.

Men om utskottet således icke kan utan en föregående utredning säga, huru detta missförhållande bör afhjälpas, så är det däremot redan nu på det klara med, huru detta *icke* bör ske. Det af motionären väckta förslaget duger absolut icke. Ty då skulle fortfarande 10 % af kostnaderna för lärarkårens aflöning komma att trycka ojämnt på kommunerna. Och det kan utskottet för ingen del tillåta. Så tungt tager utskottet denna jämförelsevis obetydliga skatteojämnhet.

Icke heller ett förslag om det helas öfverflyttande på staten skulle hafva tillfredsställt utskottet. Då skulle det visserligen icke kunnat hafva sagts, att någon kvarstående skatteojämnhet förefunnits kommunerna emellan i detta afseende. Men ett sådant förslag skulle hafva stått i uppenbar strid mot utskottets uttalande,

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

att ett öfverflyttande på staten af afgifter, som af ålder ålegat kommunerna, icke bör ske utan den allra största försiktighet. Således: begäres det måttligt, är det galet, och begäres det omåttligt, är det också galet. Ja, så är det, när man icke vill en sak.

Mig förefaller det emellertid, som om motionären gifvit tillräckliga skäl för sin framställning, och jag vill med några få ord ytterligare belysa hvad det här gäller.

Vid alla föregående tillfällen, då fråga om lättnader i kommunernas folkskoleutgifter varit före, så har det alltid framhållits, att folkskolan är och bör vara en kommunal angelägenhet. Detta är också riktigt så till vida, att kommunen bör fortfarande såsom hittills efter lagstadgade grunder få tillsätta sina lärare och lärarinnor samt, låt vara under statens kontroll, ordna om folkskoleväsendet efter de lokala förhållandena och på i öfrigt lämpligaste sätt. Vi böra också vara tämligen ense om, att de egentliga kostnaderna böra vara så att säga af kommunal natur. Det är nämligen i sin ordning och äger sin stora betydelse, att kommunerna af egna medel bidraga till folkskolorna, samt att beslut om förbättringar fattas under känslan af att det gäller egna uppoffringar. I detta afseende åsyftar den föreliggande motionen heller ingen förändring. Denna motion rör nämligen icke på minsta sätt kyrkostämmoförordningens eller folkskolestadgans bestämmelser om kommunens rätt att välja lärarpersonal. Befogenhet att under statens kontroll i öfrigt ordna om folkskoleväsendet lämnar den också orubbad kvar i kommunernas hand utan någon som helst öfverflyttning på staten, en öfverflyttning som för resten vore olämplig och praktiskt omöjlig, hvadan den ej heller någonsin varit ifrågasatt. Och icke heller har påyrkats någon öfverflyttning af kostnaderna på staten. Man behöfver endast studera den senast utkomna statistiska berättelsen för folkskoleväsendet för att inse detta. Af densamma framgår, att skoldistriktens samtliga kostnader för skolväsendet under år 1908 uppgick till nära 40 miljoner kronor. Bland de specificerade utgiftskostnaderna märkas öfver 10 miljoner kronor för byggnader, skolplatser och inventarier, öfver 600,000 kronor för undervisningsmateriel samt öfver 7 miljoner kronor för bränsle, lyse och brandförsäkringsafgifter m. m. Dessa utgifter, sammanlagdt utgörande 18,161,223 kronor, afses icke alls i den föreliggande motionen. Och lika litet afser motionen den del af lärareaflöningen, som utgår i form af fri bostad och bränsle m. m. och som enligt nyss anförda statistik för år 1908 beräknats till 1,700,000 kronor i rundt tal.

Motionen gäller endast de kontanta utgifterna för läraraflöningarna. Dessa uppgingo år 1908 till nära 20 miljoner. Äfven om på staten öfverflyttades hela den kontanta läraraflöningen, skulle således kommunerna i alla fall få bära den största tungan af folkskoleväsendet. Men nu har motionären icke velat gå så långt.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Han stannar vid det förslag, att staten skall öfvertaga hela ålderstilläggen och därjämte 90 % af grundlönen. På det sätt skulle ett belopp af 2,600,000 kronor öfverflyttas på staten, hvarigenom skoldistriktens utgifter för skolväsendet komme att minskas från omkring 30 miljoner till omkring 27½ miljoner kronor. Och hvad man än kan säga om en sådan åtgärd, icke är den åtminstone stor nog att upphäfva den karaktär, folkskolan har och fortfarande bör hafva, nämligen att vara en väsentligen kommunal institution, understödd af staten och stående under dess kontroll.

Ehuru den föreslagna summan är mycket betydande, kan den likväl icke, jämförd med en mängd andra poster på budgeten, sägas vara alldeles afskräckande. Icke heller torde kunna befaras, att ett bifall till förslaget skulle få några menliga följder för de burgnare kommunerna, hvilka genom öfverflyttningen tvingades att hjälpa de i ekonomiskt afseende mindre lyckligt lottade kommunerna. Ehuru dessa förmögnare kommuner ända från den tid, då staten först öfvertog en del af lönetungan, fått lämna sådan hjälp, ha likväl icke, mig veterligen åtminstone, deras representanter knotat däröfver, förmodligen därför att de funnit, att folkundervisningen är af allmänt medborgerlig art, ett gemensamt statsändamål, och att det därför är på sin plats, att de mera bärkraftiga få hjälpa de mindre bärkraftiga.

Om det sålunda är antagligt, att en dylik öfverflyttning icke skulle ha någon vidare stor betydelse för vare sig staten eller de förmögnare kommunerna, så komme densamma å andra sidan att blifva af så mycket större betydelse för en hel mängd kommuner med små ekonomiska resurser. För dessa skulle dessa höjda statsbidrag blifva af utomordentligt stor vikt; det skulle af dem hälsas med den allra största tillfredsställelse att blifva helt befriade från ålderstilläggens utgörande och därjämte få statsbidraget för hvarje folkskollärare och folkskollärarinna höjdt med 210 kronor och för hvarje småskollärarinna med 116 kronor och 67 öre.

Men frågan måste ses äfven från en annan synpunkt. Till följd af de tryckande utgifterna har ett stort antal kommuner saknat förmåga att åstadkomma ett skolväsende, som motsvarar rimliga anspråk i vår tid. Af den statistiska berättelsen för år 1908 framgår, att af de 447,531 barn, som då voro inskrifna i rikets folk- och småskolor, icke mindre än 309,565 eller 41.4 procent fingo mottaga undervisning i s. k. halftidsläsande skolor, d. v. s. sådana skolor, där undervisningen pågår blott 4 à 6 månader om året. Det säger sig självt, att de kunskaper och färdigheter, som på så kort tid kunna inhämtas, måste blifva mycket obetydliga. Men ehuru denna tafla är synnerligen mörk, har den dock på samma gång en ljus sida. Under de senaste tio åren har nämligen antalet af de barn, som fått mottaga undervisning i halftidsläsande skolor, så småningom minskats från 51 till 41 procent.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Detta, mina herrar, visar, att vårt folk ändock trots alla svårigheter vill framåt och att kommunerna, äfven de fattigaste, vilja förbättra sitt skolväsende, så långt deras förmåga sträcker sig. Det är statens plikt att hjälpa dem i detta lofvärda bemödande, och detta sker genom att gå den enkla väg, motionären anvisar.

Då den föreliggande motionen sålunde afser två stora mål, det ena utjämnande af kommunernas skattebelastning och det andra främjande af folkundervisningen, är det med ett sant nöje, som jag, herr talman, nu yrkar afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Tällberg, *Jansson* i Edsbäcken, *Bogren, Thor, Kvarnzelius, Olsson* i See, *Hedström, Mogren, Karlsson* i Fjäl, *Ström* i Transtrand, *Jonsson* i Hå, *Bergman, Olofsson, Lindgren* i Skog, *Igel, Jansson* i Krakerud, *Olausson, Jonsson* i Gumboda, *Lundström, Bäckström, Staaff, Jönsson* i Kvarnberga, *Lagerblad* och *Riström.*

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag har icke varit med på afdelningen inom utskottet vid behandlingen af denna fråga, och således har jag icke reda på det förberedande arbetet och diskussionen därstädes rörande densamma. Inom utskottet blef icke ett ord spilldt på frågan, utan den afgjordes endast genom votering. Det är alltså klart, att jag här icke kan tala annat än efter min enskilda uppfattning om själfva saken, och då jag icke tillhör reservanterna, är det naturligt, att jag tillhör majoriteten inom utskottet, hvilken varit för afslag å motionen.

Till att börja med ber jag att få nämna, att jag är lika god vän af, att kommunernas skattebörda utjämnas, och lika god vän till folkskoleväsendet som trots någon, och någon afvoghet i vare sig det ena eller andra afseendet har alldeles icke förestafvat mitt votum. Jag tror emellertid, att detta är en så stor fråga, att man måste tänka sig väl före, innan man beslutar sig i densamma, och enligt min mening är det här icke endast en anslagsfråga, utan något mera det gäller.

Motionärens förslag går ut på en ökning i statsutgifter å 2,600,000 kronor. Om man genomläser motionärens motivering, finner man, att genom hela densamma går den tanken, att det här är fråga om en utjämning af kommunernas skattebördor — ja, det kan hända, att jag icke har alldeles rätt därutinnan, utan att det äfven skall vara en nedsättning af kommunernas utgifter i skatteväg, som här åsyftas. I motionen skildras emellertid genom exempel, hurusom landtbefolkningen flyttar in till städerna, så att den befolkning, som blir kvar på landet, minskas, medan städernas tillväxer, och det frågas, hvad orsaken härtill är. Därpå svaras: de ojämnt tryckande skattebördorna och särskildt de oerhördt stora kommunala

skatterna. Det är således de höga skatterna, som här i främsta rummet förestafvat motionen. Jag vill emellertid hemställa till enhvar, som reflekterar närmare öfver hvad här står, om förslaget verkligen innebär en utjämning af kommunernas skattebördor. Jag tror visst icke, att så är, utan olikheten i fråga om skattetrycket inom kommunerna kvarstår väl i alla fall, fastän de direkta utgifterna minskas inom kommunerna i förhållande till det antal skolor, som där finnas. Riksdagen och särskildt Andra kammaren ha ju många gånger uttalat, att man borde komma de hårdast tryckta kommunerna till hjälp och söka lindra deras utgifter i och för kommunala ändamål, dit ju äfven skolorna höra. Men genom hvad som här föreslagits kommer man icke allenast dessa hårdt betryckta kommuner till hjälp, utan *alla* skoldistrikt, och då blir det icke någon vidare utjämning att tala om. Jag tror därför, att man bör afvakta en utredning äfven beträffande denna fråga, såvida man vill hålla på, att en utjämning af kommunernas och skoldistriktens skattebördor skall ske; håller man på den satsen, då är klart, att man icke utan vidare kan godkänna ett sådant förslag som det nu framlagda.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Jag ber att något få erinra om hvad som framkom, då folkskolans lönefråga senast var före här i riksdagen och förslaget om höjda löner för lärare och lärarinnor vid densamma här gick igenom. Då framhölls från ett håll, hvars auktoritet man icke kan betvifla, huru ojämnt bördorna beträffande folkskolan och hvad därmed sammanhänger tryckte inom de olika distrikten. Jag skall icke trötta med att upprepa hvad som då här i det afseendet anfördes, utan vill blott nämna, hurusom man då framhöll, att inom ganska många skoldistrikt utdebiterades för folkskoleändamål mellan 0 och 106 öre per fyrk. I ett län, som icke består af så många skoldistrikt, fanns det 8 församlingar, där icke ett enda öre utdebiterades för folkskoleändamål, under det att denna utdebitering för några skoldistrikt inom samma län uppgick till 80 à 90 öre per fyrk. Förhållandet torde väl fortfarande vara detsamma inom de skoldistrikt, som jag här åsyftar. Skall man nu följa motionärens förslag blir följden, att man skulle komma att lämna statsbidrag till sådana distrikt, som icke ha ett enda öres utdebitering till sitt skolväsende. Jag tror knappast, att detta är den rätta vägen, åtminstone är det icke den väg, som Riksdagen i flera år och senast i fjol beträdt.

Äfven på ett annat område har skattetrycket varit synnerligen ojämnt; jag syftar då på aflöningarna till prästerskapet. Där har nog ojämnheten med afseende å uttaxeringen varit än större än i fråga om skolväsendet, och ojämnheten har där visat sig dels så, att vissa skatteföremål inom församlingarna icke behöft vidkännas någon uttaxering, under det att andra fått betala ganska mycket till denna prästerskapets aflöning, dels så, att församlingarna sinsemellan varit olika betungade af denna skattebörda. I sistnämnda

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

hänseende vidtog Riksdagen i fjol en utjämning, och genom den lag, som då antogs, kommer denna olikhet församlingarna emellan att i det närmaste upphöra. Hädanefter behöfver icke någon församling för prästerskapets aflöning direkt utdebitera mer än 3 öre per fyrk, d. v. s. 30 öre per bevillningskrona, och den högsta utdebitering, som kan ifrågakomma, är 6 öre per fyrk eller 60 öre per bevillningskrona. Detta kan man ju kalla en utjämning, ty då skillnaden på sin höjd kan uppgå till 3 öre per fyrk, blir ju olikheten församlingarna emellan på detta område i det närmaste upphäfd.

Här skulle man nu på enskild motionärs framställning utan vidare anslå statsmedel äfven till sådana skoldistrikt, som icke behöfva vidkännas ett enda öres utdebitering för folkskolan. Enligt en uträkning som jag gjort, skulle i detta fall statsbidraget ökas med 310 kronor för hvarje manlig folkskollärare; det kan emellertid hända, att jag räknat fel och att ökningen i stället blir, såsom här har sagts, 210 kronor. Detta skulle nu tagas af statsmedel. Jag vill visst icke förneka, att icke ganska många kommuner vore i behof af detta statsanslag, så att därigenom en minskning i kommunalutskylderna, dit ju denna utgift hör, kunde komma till stånd, men jag tror dock, att man bör afvakta en utredning af hela denna fråga, så att man sedan kan få fram en verklig utjämning, och det är väl egentligen det, som man sträfvar efter.

Det gifves äfven ett annat område, där en utjämning af skattetrycket ägt rum, och den saken är icke främmande för motionären, jag afser här den utjämning, som skett i fråga om utgifterna till vägunderhållet. Denna tunga har ju tryckt och trycker fortfarande ytterst olika. Hvad har då Riksdagen gjort åt den saken? Jo, Riksdagen har anslagit en stor summa, som skall tilldelas de väghållningsdistrikt, som äro synnerligen betungade af utgifterna till vägunderhållet. På det sättet blir det en utjämning på detta område, något som man däremot icke kan säga skulle blifva händelsen i det fall, hvarom nu är fråga.

Motionären har nu föreslagit, att statsverket skulle öfvertaga större delen af utgifterna för folkskollärarnes aflöning. Men då motionären gått så långt, som han i sitt förslag gjort, kan man verkligen undra, hvarför han icke tagit steget fullt ut och föreslagit, att staten skulle öfvertaga *hela* denna utgift. Hvarför skall man lämna åt skoldistrikten att betala dessa sju procent? Det blir nämligen icke tio procent, utan i det närmaste blott sju procent, som skulle återstå af de kontanta utgifterna och som skulle erläggas af skoldistrikten, medan statsverket däremot skulle få betala 93 procent. Så omkring ställer det sig till följd däraf, att ålderstilläggen skulle helt och hållet utgå af statsmedel. Kommunernas utgifter skulle enligt motionärens förslag, för hvarje manlig folkskollärartjänst icke blifva mer än 90 kronor.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Jag kan icke finna annat, än att motionären har rätt däruti, att man bör försöka utjämna olikheterna kommunerna emellan i fråga om de tryckande skattebördorna, men då skall man icke på sätt han här föreslagit anslå medel för att äfven sådana skoldistrikt beredas hjälp, som icke äro i behof däraf.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i denna punkt.

Herr Berg i Stockholm: Herr talman! Jämte det, att jag fullständigt instämmer i hvad herr Olsson i Fläsbro anfört, ber jag få tillägga några ord med anledning af frågans föregående behandling.

Man har om grefve Hamiltons motion velat göra gällande, att det vore en ganska betänklig åtgärd, som där föreslagits, då vi nämligen genom ett bifall till densamma skulle ge oss in på en ny tankegång och slå in på en ny väg. Intet påstående kan vara felaktigare. Den tankegång, som ligger till grund för motionen, är nämligen lika gammal som den svenska folkskolan, ja, i själfva verket är den ännu äldre, och den väg, på hvilken motionären vill, att vi nu skola taga ett steg vidare, är alldeles samma väg, som vi för länge sedan beträdt och på hvilken vi steg för steg så småningom kommit till den punkt, där vi nu stå.

Det torde icke vara denna kammares ledamöter obekant, att förtjänsten om den svenska folkskolans uppkomst och utveckling i väsentlig mån tillkommer Riksdagens bondestånd. Om icke detta stånd under en lång följd af år målmedvetet hade sträfvat för den saken under ledning af upplysta och vidsynta landtmän, hade folkskolan icke kommit till. Allt ifrån 1809 och till 1840 var de de gamla bondehöfdingarnes grundtanke denna: »Odling åt den, som odlar jorden». I motion på motion under 1820- och -30-talen yrkade de därför, att folkskolan icke vidare skulle vara, hvad den då i ett par hundra år, sedan sin begynnelse på 15- och 1600-talen, varit och som deras motståndare också ville, att den fortfarande skulle vara, nämligen en ren privatangelägenhet eller en ren kommunalangelägenhet, utan att den skulle tagas om hand af staten genom att underkastas statens lagstiftning och underhållas med allmänna medel.

Det kom vid 1840—41 års riksdag till en uppgörelse härutinnan. Den blef en kompromiss, men en kompromiss, som landtmännen för sin del funno dålig och som äfven var dålig, därför att folkskolan väl fick en statslagstiftning, men icke tillika statsbidrag; aflöningen kastades på kommunerna. Den dåvarande aflöningen uppgick visserligen, oafsedt naturaförmånerna, bostad, bränsle och kofoder, till ett belopp af endast 8 tunnor spannmål och 53 riksdaler 16 skillingar banko. Detta låter ömkligt i vår tid, och det var ömkligt äfven år 1842. Men i all sin ömklighet

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

var det dock tryckande nog för att hindra en mängd församlingar från att göra något för folkskolan.

Det enda, som man då lyckades åstadkomma för att gifva folkskolan statsbidrag, var en bestämmelse, att de kommuner, som kunde ådagalägga, att de voro särskildt behöfvande, särskildt medellösa, skulle kunna ingå med ansökan till Kungl. Maj:t om ett slags fattighjälp för sitt skolväsende, hvilken de skulle erhålla ur ett för ändamålet beviljadt anslag. I den första folkskolestadgan inrycktes en bestämmelse af följande lydelse: »Därest någon församling är af fattigdom urståndsatt att själf till ofvannämnda minimibelopp skolläraren aflöna, må den genom vederbörande landshöfding och biskop till Kungl. Maj:t ingifva underdånig ansökning om understöd af de till detta ändamål anslagna statsmedel; och kommer sådant understöd, sedan behofvet däraf blifvit af bemälde ämbetsmyndigheter behörigen undersökt och vitsordadt, att, i den mån tillgångarna medgifva, i nåder beviljas.»

Med detta otympliga och barbariska fattighjälpssystem fick folkskolan nu taga sig fram. Följden blef, hvad den måste blifva, nämligen dels att folkskolan under lång tid kom att blifva ett tomt ord på papperet, dels att ett allmänt missnöje uppstod. Församlingarna hade ett stort besvär med att ingifva sina ansökningar och motivera dessa så bevekande och rörande som möjligt. Länsstyrelserna och stiftsstyrelserna hade ett stort besvär med att granska alla ansökningarna och väga alla tiggeribönerna mot hvarandra. Och Kungl. Maj:t hade ett stort besvär med att slutligen pröfva ansökningarna och fördela de fattiga summorna. Härtill kom, att systemet gaf anledning till en massa godtyckligheter och fusk, ja, rent af bedrägerier. Slutet blef, att alla, som hade med saken att beställa, blefvo fullkomligt leda vid detta system och enade sig om att utdöma detsamma. Till sist samlade man sig om det krafvet, att staten skulle rikligare träda emellan till kommunernas understöd, men på det enkla och automatiskt verkande sätt, att hvarje kommun, som iklädde sig vissa förpliktelser, vissa uppoffringar, skulle därmed utan vidare vara berättigad att af staten utfå motsvarande statsbidrag.

Men att genomdrifva detta enkla, förståndiga, praktiska kraf blef mycket svårt. Det kostade många strider, och det lyckades icke förr, än vi hade fått ett nytt riksdagsskick och i den nya Riksdagens Andra kammare landtmännen hade nått den betydelse, att de kunde sätta makt bakom sina fordringar. Då först kunde det gå, och då gick det också. Jag skall icke här upprepa den långa historien om de många försök, som gjordes från landtmannahåll att få bort fattighjälpssystemet och i stället genomdrifva det nya systemet för statens understödjande af kommunerna; jag skall endast peka på ett par af vändpunkterna. Redan 1871 hade man kommit därhän, att staten åtog sig hälften af minimilönerna

för folkskollärare och en tredjedel af minimilönerna för småskollärarinnorna. Men därmed nöjde sig icke landtmannapartiet. Det gick vidare, och redan 1875 fordrade det, att staten skulle taga åtminstone $^2/_3$ af minimilönerna för alla läraretjänster. Detta kraf afvisades naturligtvis på det mest bestämda sätt af Första kammaren, och man använde därvid alldeles samma motivering, som sedan gått igen som en sliten kliché vid alla de tillfällen, då saken varit före. Vi kunna läsa den i utskottets betänkande å sid. 57. Det heter där: »— — — utskottet hyser den bestämda uppfattningen, att öfverflyttande på staten af utgifter, som det af ålder ålegat kommunerna att bestrida, bör ske med den yttersta varsamhet och endast i de fall, då sådant oundgängligen är af förhållandena påkalladt — — —.» Första kammaren afslog därför förslaget med 84 röster mot endast 12, men denna kammare, som då stod under Carl Ifvarssons ledning, biföll det utan votering. Vid den gemensamma omröstningen afgåfvos i Första kammaren endast 25 ja mot 98 nej, men i denna kammare 156 ja mot endast 32 nej; förslaget segrade således med 181 ja mot 130 nej.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Med detta af landtmannapartiet genomdrifna beslut var domen, såsom jag hoppas, oåterkalleligen fälld öfver det gamla otympliga och klumpiga fattighjälpssystemet. En konsekvens häraf var, att redan 1878 blef det fattighjälpsanslag, som beviljats för de s. k. behöfvande och medellösa församlingarna, nedsatt till hälften, och året därpå, år 1879, blef det af Andra kammaren fullständigt slopat samt är sedan dess försvunnet ur historien.

Så långt hade landtmännen drifvit det på 1870-talet. Men på den punkten ha vi nu ock i 36 år blifvit stående. Detta sammanhänger väl, förmodar jag, med den omständigheten att landtmännen redan på 1880-talet söndrade sig och gingo åt skilda håll. Därmed uppgåfvo de emellertid icke alldeles sitt gamla program; det har kommit upp vid ännu ett par tillfällen. Sålunda väcktes här i Andra kammaren år 1899 från landtmannahåll en motion, undertecknad af flera af kammarens mest framstående ledamöter — jag erinrar mig särskildt nuvarande jordbruksministern — i hvilken motion föreslogs, att ålderstilläggen för lärare och lärarinnor vid folkskolan skulle fullständigt öfverflyttas på statsverket. Detta förslag gillades af Andra kammaren. Och så sent som vid 1906 års riksdag biföll denna kammare ett förslag från regeringen af alldeles samma innebörd.

Jag har gjort dessa erinringar för att visa, att den tanke och det kraf, som gå igenom grefve Hamiltons motion, äro — såsom jag sade i början af mitt anförande — desamma, som de svenska landtmännen alltid häfdat, först i bondeståndet och sedan i Andra kammaren; motionen är en fortsättning af den utvecklingslinje, som går genom snart ett sekel.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Om man betraktar denna fråga särskildt från folkskoleundervisningens synpunkt, är det gifvet, att man alldeles obetingadt måste ställa sig på motionärens sida. Den som något känner förhållandena vet, att så länge de principer, hvilka utskottets majoritet här förfäktar, höllo i sig och voro gällande, stod folkskolans utveckling stilla. Att den i någon mån kunnat gå framåt beror därpå, att staten — allt under det den fasthållit vid att bygga på det kommunala intresset för folkundervisningen, på den kommunala förvaltningen af folkskolan och på de kommunala uppoffringarna för densamma — dock tagit folkskolan under sin ledning och gifvit den ett allt mera växande ekonomiskt understöd, främst i fråga om aflöningarna. Nu tror jag emellertid, ja, jag är öfvertygad därom, att vi hafva kommit till en punkt, där ett ytterligare steg måste tagas. De rikaste kommunerna gå framåt med sitt skolväsen; det kunna de göra, och det hafva de gjort. Men om de fattigare kommunerna tror jag, att man nu måste säga, att en stor del af dem kommit till den gräns, hvarutöfver det icke är möjligt för dem att gå vidare. Om man nu låter allt fortgå, som det är, så är gifvet, att det kommer att uppstå en klyfta i skolhänseende, och till följd däraf äfven i bildningshänseende, mellan de olika kommunerna och de olika landsdelarna. Jag kan för min del icke finna annat, än att det gemensamma målet för oss alla utan afseende på partiband är att se till, att denna klyfta icke vidgar sig utan utjämnas. Då nu motionen anvisat just den väg, som vi i det afseendet först och främst måste gå, vill jag på det lifligaste tillstyrka densamma, det vill säga anhålla om bifall till reservationen.

Med herr Berg i Stockholm förenade sig herrar *Starbäck*, *Ekman* i Mogård, *Wavrinsky*, *Mallmin*, *Hagberg*, *Cervin*, *Kjellberg*, *Johansson* i Jönköping, *Bromée* i Billsta, *Berglund* och *Berggren*.

Grefve Raoul Hamilton: Herr talman! Det må tillåtas mig att med några ord beröra det föreliggande spörsmålet. Det är, såsom en talare framhållit, tvenne syftemål, som jag med min motion om högre anslag till folkskoleväsendet sökt att vinna, det ena att lindra de skatter, hvilka på den kommunala budgeten utgå för vårt skolväsen, det andra att understödja folkskolan och höja folkbildningen.

Säkerligen hafva nära nog alla af denna kammares leda möter någon gång fått låna sitt öra till de klagomål, som kommit från vidt skilda delar af vårt land, öfver de ojämnt och hårdt tryckande kommunala skatterna; och jag föreställer mig, att dessa klagomål icke komma att tystna förrän rättelse sker, ty klagomålen äro fullt berättigade.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

I allmänhet är det så, att i de förmögnare kommunerna skatten utgår med lägre belopp, och i de fattigare kommunerna med högre belopp. Sålunda är det de fattige i vårt land, som betala de högre skatterna, och de rika som betala de minsta. Emellertid, för att kunna göra en omläggning af den kommunala beskattningen, erfordras en genomgående utredning, och jag ger herr Carl Persson rätt häruti; men en stor del, jag vill minnas 60 %, af de kommunala skattebördorna på landsbygden utgår för vårt folkskoleväsen, och jag hade tänkt mig, att såsom en provisorisk åtgärd, som icke kräfde någon särskild utredning, Riksdagen skulle lindra de skatter, som utgå för detta ändamål, det vill säga för folkskolan. Vi veta ju, att just uti de fattigaste kommunerna denna skattebörda är synnerligen tung. Ett bifall till reservanternas förslag skulle innebära, att skatterna för skolan nedsattes med cirka 22 öre per bevillningskrona vid jämn fördelning på hela vårt land, samt med i medeltal 9 öre för städerna och 42 öre för landsbygden, likaledes per bevillningskrona. Men det visar sig också, att i de förmögnare kommunerna lindringen blefve synnerligen liten, medan den i fattiga kommuner däremot kunde uppgå till 2 à 3 kronor per bevillningskrona. Sålunda kan man väl erkänna, att denna lindring skulle verka i den riktningen, att de fattiga eller mindre bemedlade komme att erlägga de lägsta skatterna.

Man kan naturligtvis mot detta förslag invända, att skolan icke är ett statsändamål, och att staten icke bör bidraga till densamma mer än den nu gör. Ja, förr i tiden, då folket föddes, lefde och dog i samma församling, då var måhända folkskoleväsendet mindre en statsangelägenhet än i våra dagar; men numera är omflyttningen så stor hos befolkningen, att den ena församlingen bekostar undervisningen och den andra drar fördelarna af ungdomens arbetskraft, när denna är mogen.

Man har också, har jag hört sägas, hyst betänkligheter mot förslaget, enär genom en dylik ökning af bidraget till folkskoleväsendet kommunernas inflytande å och intresse för folkskolan skulle minskas. Jag kan nu inte förstå, hur man kan hafva en sådan tanke, ty det är väl ur denna synpunkt tämligen likgiltigt, om staten bidrager med 90 eller med 67 % till folkskolelärarnes aflöning; och det lär väl kunna tänkas, att intresset för folkskolan skall stiga, när bördan för densamma kommer att minskas.

Det andra syftet, som man skulle nå genom det höjda bidraget, skulle naturligtvis vara att understödja folkskolan och höja folkbildningen. Det är väl att antaga, att i de församlingar, där icke skattebördan är så stor, att de, äfven med denna lindring, icke kunna bidraga något till skolan, öfverskottet, som de få, kommer att användas för folkskolans utveckling. Folkskolan har ju utgjort vårt lands stolhet; men vi få väl erkänna, att under de senare årtiondena folkskolan icke kunnat följa med den allmänna utveck-

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

lingen, och det vore således snart af nöden, att Riksdagen sökte höja folkskolan genom beviljande af större anslag till densamma. Nu kan man framkasta det spörsmålet: hvarifrån taga penningar för att betäcka detta anslag? Det är ju möjligt, att besparingar kunna ske på budgeten; och ske besparingar på budgeten, ja, då är den begärda anslagssökningen allenast en skattelindring. Jag förmodar, att om det blir öfverskott utöfver det belopp, hvartill statsutgifterna beräknats, man väl får söka att minska någon skatt — att minska inkomst- och förmögenhetsskatten är väl icke möjligt, eftersom den är den enda skatt, som utgår progressivt — och skall någon lindring ske, så skall det väl vara för dem, som hafva den största skattebördan att bära. Uppstår däremot intet öfverskott i stadsbudgeten, ja, då ligger det väl närmast till hands, såsom jag i motiveringen till min motion framhållit, att höja inkomst- och förmögenhetsskatten med en extra inkomstskatt. Då få ju de bättre situerade bland dem, som genom det ökade anslaget erhållit lindring, ökad skatt för inkomst och förmögenhet, och därigenom blir den orättvisa, som herr Carl Persson åsyftade, utjämnad.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Ja, det är nog kändt och erkändt från alla håll, att de kommunala skatterna trycka mycket ojämnt i de olika kommunerna. Men det är också förslag inne om skrifvelse till Kungl. Maj:t, huruvida icke en utjämning i det afseendet skall kunna åstadkommas; och jag tror, att på den vägen komma vi lättast fram till det af motionären åsyftade målet. Däremot kan jag icke förstå, att hvad motionären här föreslagit egentligen är den rätta vägen att komma till en utjämning af den kommunala skattebördan; och jag kan inte förstå, att det lindrar mera för en kommun, om den får ökadt anslag till att aflöna sina skollärare, än om den får ökning till utjämnande af kommunalutskylderna. Det spelar precis lika stor roll för kommunen det ena som det andra; men det är den väsentliga skillnaden, att rika kommuner få väsentligt mera af den nu ifrågasatta anslagssökningen än de fattiga kommunerna. Ty det är ju så, att de fattiga kommunerna icke kunnat tillgodose sitt skolväsen så, som de borde, och som jag anser att de böra understödja det, de hafva icke så många skolor, icke så många lärare som de förmögnare kommunerna; och således få de relativt mycket mindre af det bidrag, som här begäres, än hvad de förmögna kommunerna få. Jag kan alltså icke finna, att detta är rätta vägen att utjämna de kommunala bördorna, utan denna utjämning får ske på en helt annan väg.

Huru gärna jag därför, herr talman, än är med om att befordra skolväsendet, så kan jag icke vara med om att göra det på

detta sätt. Hade det varit fråga om att staten skulle öfvertaga kostnaderna för ålderstilläggen till skollärarne, det hade jag kunnat vara med om. Men att nu genom höjda statsanslag öka bidraget till lärarnes löner, så att dessa komma att utgå med 90 % af statsmedel, det kan jag för min del icke vara med om; och förrän en utredning såväl i det ena som i det andra afseendet kommit till stånd, huruvida de kommunala bördorna trycka mera på det ena stället än på det andra, kan jag icke vara med om en så stor utgift för ifrågavarande ändamål som 2,600,000 kronor. Jag tror, att det är bättre att vänta; och jag tror, att särskildt för dem, som vilja hafva en utjämning, det är bättre, att de låta detta stå som det står, tills resultatet af den ifrågasatta utredningen föreligger. När det då visar sig, hur ojämnt det i det stora hela är, då skall också utjämningen lättare komma till stånd.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson i Klagstorp: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande frågan får icke enbart betraktas som en skattefråga utan bör äfven, och kanske i lika hög grad, betraktas som en folkundervisningsfråga.

Om vi vilja se till, hvad 1908 års statistik meddelar oss rörande undervisningen i våra folkskolor, så skola vi snart bli på det klara med att folkundervisningen på landsbygden är synnerligen undermålig, kan man säga. Vi hafva ju nu icke mindre än 7 olika typer af folkskolor, allt ifrån littera a till och med littera g. Om vi så kasta en blick på den undervisning, som meddelas landsbygdens barn, så skola vi finna, att af dessa barn det endast är 11 % som undervisas i folkskolor af den högsta typen, det vill säga littera a, under det att motsvarande siffra för städerna är 96 %. I littera b undervisas, utaf landsbygdens barn 18 % och utaf städernas barn 7 %. Däremot få i skolor af de öfriga typerna icke mindre än 70 % af landsbygdens barn sin undervisning, under det att af städernas barn endast 1 % kommer i dessa skolor.

Det är ju alldeles tydligt, att, med de stora utgifter som i allmänhet hvila å landskommunerna, det för dem skall vara mycket svårt att ordna skolväsendet på ett tillfredsställande sätt; och vi böra komma ihåg, att just den undervisning, som erhålles i folkskolan, i de flesta fall är den enda undervisning, som meddelas landsbygdens barn; och på denna undervisning få de sedan slå sig fram i lifvet bäst de kunna. Det är enligt min uppfattning en ofantlig orättvisa, som på detta sätt tillfogas landsbygden, då, som jag sagt, endast 11 % mot städernas 96 % kommer att undervisas i skolor af den högsta typen.

Hvarför man nu icke kan få undervisningen på landsbygden ordnad lika bra som i städerna, beror ju tydligen därpå, att landsbygdens inkomster äro så minimala, att man icke kan ordna under-

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

visningen så, som man skulle önska. Landsbygden kan icke underkasta sig så stora uppoffringar som städerna för att förbättra sitt skolväsen. Därtill komma ju de stora afstånd, som förefinnas på landsbygden, hvilka skulle kräfva, att ännu flera skolor uppfördes på landsbygden än redan nu är förhållandet; och för hvarje ny skola, som man uppför, måste man aflöna nya lärare eller lärarinnor, allt bidragande till att öka landsbygdens utgifter för skolväsendet.

Då vi vidare kasta en blick på den undervisning, som för öfrigt kommer landsbygden till godo, har ju redan herr Olsson i Fläsbro påpekat, hurusom af rikets 747,000 skolpliktiga barn icke mindre än 309,000 måste åtnöja sig med halftidsläsning. Dessa 309,000 barn komma uteslutande på landsbygden, och det är väl ändå ej rimligt, att staten skall underlåta att stödja landsbygden i dess sträfvan att åstadkomma en bättre undervisning än hvad nu är fallet. Kan icke statsbidraget för lärarnes löner höjas, och kommer icke staten att öfvertaga ålderstilläggen, såsom i förevarande motion är föreslaget, tror jag, att det dröjer ganska länge, alltför länge, innan undervisningen kan bli ordnad på tillfredsställande sätt. Man har visserligen försökt att trösta oss med, att utredning skall åstadkommas rörande sättet för utjämnande af skattebördorna på landsbygden, men jag tror, att det redan nu är tid att vidtaga sådana åtgärder, att folkskoleundervisningen där kan på bättre sätt tillgodoses. Vi ha icke tid att vänta på denna utredning, och jag föreställer mig, att, när denna utredning blir färdig och på grundvalen af densamma föreslås att på ett genomgripande sätt utjämna beskattningen, vi lämpligen kunna jämka på det föreliggande förslaget, i händelse det redan nu skulle bli bifallet.

Allt som allt synes mig tala för att Riksdagen gjorde en gärd af rättfärdighet, om den ville bifalla föreliggande motion, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Grefve Raoul Hamilton: Herr talman, mina herrar! Om man skulle utdraga konsekvenserna af hvad herr Andersson i Skifarp uttalade, då borde man väl draga in hela statsbidraget till folkskolan. Herr Andersson har nämligen sagt, att det ökade anslaget verkar ojämnt. Ja, det är sant, men anslaget verkar också ojämnt, såsom det för närvarande utgår. Reservanterna föreslå icke någon ny utvecklingslinje, som erfordrar någon utredning; utan endast att bygga vidare på den grund, som Riksdagen år 1906, vill jag minnas, lagt, eller att höja statens folkskolebidrag från omkring 67 % till 90 %. Herr Hans Andersson vill ha en utredning, som visar huru ojämnt de kommunala skatterna falla. Men här är blott fråga om folkskolan och icke om de kommunala bördornas utjämning i hela dess omfattning. Jag har redan sagt i mitt första anförande, att för att utjämna dessa senare erfordras utredning. Statistiken

visar, att i 913 kommuner skatten för folkskoleväsendet uppgår till tre gånger bevillningen, i 169 till öfver 5 kronor, i 40 till öfver 7 kronor, i 12 till öfver 9 kronor och i 5 till öfver 10 kronor, per bevillningskrona räknadt. En lindring i denna skattebörda synes vara erforderlig, och när man nu kan bygga på den gamla grunden, och icke behöfver någon utredning i denna sak, synes det mig, att det skulle vara riktigast, att Riksdagen ville höja detta anslag, hvilken höjning ju icke blefve någon ny skatt, utan blott en skattelindring och möjligtvis ett öfverflyttande af en del af skattebördan från svagare axlar till mera bärkraftiga, såvidt nämligen det, för att täcka detta ökade bidrag till folkskolan, blefve erforderligt att höja statens inkomst från inkomst- och förmögenhetsskatten.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet med anledning af hvad statsutskottets ärade vice ordförande yttrade, när han hänvisade dem, som här tala för, att man skulle göra något för att lindra den kommunala skattebördan för de hårdast betryckta kommunerna, till den utredning, som för närvarande pågår. Men om man studerar de statistiska tabeller, som här föreligga angående kommunernas fattigvård och finanser, och ser, hur de kommunala skatterna inom vissa delar af riket trycka på ett alldeles oerhördt hårdt sätt, finner man, att det är fara i dröjsmål. Man ser också, om man studerar befolkningsstatistiken och särskildt befolkningsfördelningen på olika åldersgrupper, huru dessa höga kommunala skatter återverka på själfva fördelningen emellan de olika åldersgrupperna. Man finner, att i samma mån kommunalskatterna bli högre, i samma mån försvinner eller sjunker i afsevärd grad den befolkningsgrupp, som skulle utgöra den egentliga kärnan, den närande delen af befolkningen. De kraftigaste åldersklasserna minskas och dessa kommuners befolkning består till hufvudsaklig del af barn och åldringar. Det är följden af den kommunala skattebördan. När man finner, att ett bifall till det föreliggande förslaget skulle medföra så afsevärda lättnader för de hårdast tryckta kommunerna, att man kan säga, att det betyder för dem tre à fyra kronor på bevillningskronan, kan jag icke förstå, hur herr Andersson kan säga, att ett bifall till det föreliggande förslaget skulle innebära, att de förmögnare kommunerna få mera än de fattigare. Det är visserligen sant, om man ser på summorna, därför att de förmögnare kommunerna ha flera lärarekrafter, men det anslag, de olika kommunerna få, är af tiodubbelt större värde för de fattiga än för de förmögna. Då det betyder ända till 3:50 kronor per bevillningskrona i en fattig kommun, betyder det kanske icke mer än 35 eller 30 öre per bevillningskrona i en af de bättre situerade kommunerna. Det är väl ändå, herr Andersson, ett mycket ihåligt argument att då säga, att de

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

förmögnare kommunerna få mer än de fattigare genom ett bifall till grefve Hamiltons förslag.

Jag skulle vilja rekommendera herrarna och speciellt dessa, som i politiskt afseende stå herr Andersson nära, att litet närmare studera denna statistik, denna kommunernas fattigvårds- och finansstatistik för 1908, som här föreligger. Jag tänker därvid alldeles särskildt på representanterna för Älfsborgs län, Hallands län, Bohus län och Värmlands län, hvilka län, såvidt jag minnes, äro de, som tryckas hårdast af sina kommunala skattebördor och för hvilka ett bifall till grefve Hamiltons förslag skulle vara af största betydelse. Jag vill särskildt uppmana dessa reprentanter att se på innebörden i denna statistik och med ledning af densamma räkna sig till, hvad ett bifall till grefve Hamiltons motion skulle innebära för dessa kommuner. Jag tror, att dessa representanter skulle med glädtigt mod kunna träda inför sina valmän och kommittenter därhemma, när de komma hem i påsk, för den händelse de skulle kunna förtälja den glädjande nyheten, att de genom bifall till grefve Hamiltons förslag medverkat till att sänka deras kommunala skattebördor med ända upp till 3 à 4 kronor per bevillningskrona.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Kronlund.*

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Jag har ingalunda bestridt, att de kommunala skattebördorna trycka ojämnt och icke heller, att en utjämning af dem är nödvändig, men det blir icke den utjämning, som vi vilja ha, det blir icke någon verklig utjämning genom hvad som här föreslås. Icke kan man kalla det för en utjämning, när det redan påvisats, att genom detta förslag en hel del kommuner, som icke behöfva utdebitera ett öre till sina skolor, i alla fall skulle få del af det här anslaget. Skola vi tala om utjämning för kommunerna, skall det ske på annat sätt än på det här föreslagna, ty det sättet är icke det rätta att jämna skattebördorna på.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag skall redan från början tillkännage, att jag icke kommer att göra något yrkande, ehuru jag kommer att yttra mig emot reservationen; och det är därför, att jag representerar ett län, som så väl behöfver allt det bistånd i fråga om sitt folkskoleväsen, som det kan få, hvadan äfven den handräckning, som här föreslås, där kommer att mottagas med tacksamhet.

Men hvad jag vill säga med detta mitt anförande är det, att det är oriktigt att här anlägga skatteutjämningssynpunkten. Den har icke mera att göra med detta förslag, än att det naturligtvis alltid äfven blir en viss skatteutjämning, då *staten öfvertager de*

skatter, som nu hvila på kommunerna. Det är det sistnämnda, hvarom här är fråga; och så till vida som kommunerna befrias från en skattebörda är också detta en skatteutjämning, men ej längre. Jag har för min del vid ett tidigare tillfälle gjort mig till taleman för en skatteutjämning, alldeles särskildt i fråga om folkskoleväsendet, och detta väl hufvudsakligen, det medger jag, ur skatteutjämningssynpunkt men också ur den synpunkten, att de landskommuner, som nu omöjligen kunna tillgodose undervisningen på det sätt, som de borde, skulle få medel i händerna att åtminstone i någon mån närma sig den undervisning, som meddelas i städerna och de större samhällena. Detta har jag framhållit senast år 1907 här i kammaren, men jag har också gjort det vid andra tillfällen. För min del tror jag således, att det, som nu föreslås, väl skulle i någon mån hjälpa till att lätta bördorna hos de mest betungade kommunerna, men säkert är, att detta förslag går i en helt annan riktning än hvad jag tänkt mig att man skulle gå, då det gäller att göra en *skatteutjämning* mellan kommunerna. Men det lönar sig bra litet att här framhålla detta. Det har nämligen alltid varit så här i riksdagen, när det gällt frågan om skatteutjämning, att man velat ha den i denna proportionella stil, som gör, att den kommer proportionellt lika till godo dem, som behöfva och dem, som icke behöfva den. När det t. ex. var fråga om en jämnare fördelning af brännvinsmedlen, så beslöts att dela ut hvad som fråntogs städerna på landskommunerna efter folkmängden utan något afseende på deras behof af bistånd. Och när det gällt att utjämna väghållningstungan, har man äfven velat ha det i den riktningen att tillgodose de rika och stora väghållningsdistrikten precis lika mycket som de små och fattiga. Då jag t. ex. för ett par år sedan, när det gällde lättande af väghållningsbesväret i Norrland, förordade förslaget att för det vägunderhåll, som ej utgår in natura, göra större enheter, länen, så mötte ett bestämdt motstånd; det ville man inte. — Och hvarför är det på detta sätt? Jo, därför, antager jag, att kammarens ledamöter merendels representera de större kommunerna och de större distrikten; och de mindre ha icke tillfälle att göra sin talan i samma mån gällande. Det är nog, antager jag, på samma sätt här.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

För min del tror jag, att det skulle vara det lyckligaste, om vi kunde få saken ordnad så, att de mest betungade kommunerna hjälptes, utan att man behöfde, så att säga, kasta bort pengar på dem, som kunna hjälpa sig själfva. Men jag är icke nu beredd att framlägga en plan i denna riktning. — Herr Berg i Stockholm har visat oss, hur illa det fordom var, med den s. k. fattighjälp, som tilldelades hårdt betungade kommuner; och det torde vara en rätt otreflig sak att nu återgå härtill. Men icke dess mindre vidhåller jag att det vore bättre, om man kunde ordna det så, att verklig hjälp gåfves åt de kommuner, som verkligen äro i behof

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

af understöd, hvarigenom de kunde ordna sitt skolväsen så, att det kunde uppfylla de anspråk man bör hafva rätt att ställa på detsamma.

Jag har i dag fått mottaga en bok, som kallar sig Svensk folkskollärarematrikel, och af den framgår, att i det län, jag tillhör, är det icke mer än fyra skolor, som haft råd att ordna sin undervisning efter A-systemet, nämligen två skolor i Östersund och två skolor i de närmaste grannkommunerna till denna stad. Och jag är öfvertygad om, att äfven om vi bifalla det förslag, som här är före, så kommer en stor del af skolorna i länet att icke kunna meddela den undervisning, som jag anser att man bör kunna meddela landets medborgare. Och hvarpå beror väl detta? Jo, därpå att vi offra icke mindre än 29 % af detta statens bidrag, som här är i fråga, på de större städerna från dem, som äro så stora som Örebro och uppåt, hvilka ingenting behöfva. Därför är enligt min åsikt detta en fullkomligt oriktig väg. Man måste gå en annan väg, men för att finna denna måste undersökningar verkställas, så att man må vara försäkrad om ett godt resultat. Frågan gäller, huru *man skall kunna ställa till så, att alla kommuner, oafsedt om de äro rika eller fattiga, blifva i tillfälle att gifva sina barn den undervisning de verkligen äro berättigade till att få.*

Nu finnes det dessutom en annan sida i denna fråga af mycket stor betydelse, efter hvad erfarenheten gifvit vid handen. Jag syftar på den stora vikten af, att *kommunernas* intresse för folkskolan hålles högt. Det är dock, när allt kommer omkring, kommunerna som haft att sköta såväl skolväsendets ekonomi som också ordna undervisningen; och det är just kommunernas intresse, som åstadkommit de stora framstegen på detta område. För min del tillräknar jag det kommunala intresset mycket större förtjänst af skolväsendets utveckling än statens mellankomst i detta afseende, huru mycket denna — det måste jag ju erkänna — än må hafva betydt.

Jag skall som sagdt icke sluta mitt anförande med något yrkande, ty jag inser till fullo, att det, som här är föreslaget, äfven skulle bringa kommunerna i mitt län en rätt väsentlig hjälp; och jag misströstar verkligen huruvida vi skola kunna komma till något bättre resultat; men jag har velat inlägga min bestämda gensaga mot att man på det beslut vi i dag fatta lägger synpunkten af skatteutjämning kommunerna emellan, ty det är icke *den* synpunkten, som här gör sig gällande, utan en helt annan.

I detta yttrande instämde herrar *Petrén*, *Kobb*, friherre *Palmstierna*, *Jansson* i Djursätra, *Lundgren* i Göteborg, *Gustafsson* i Sjögesta, *Neiglick*, *Karlsson* i Göteborg, *Ahlfvengren*, *Zetterstrand*, *Fornander* och *Peterson* i Kvisberg.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag angaf i mitt förra anförande grunden till att jag var med om en skatteutjämning kommunerna emellan, vare sig det rör skolväsendet eller fattigvården, och det jag då yttrade vill jag fortfarande hålla på.

Nu har ju motionären antydt äfven detta, och det går väl inte att förneka, att det är skatteutjämningssynpunkten, som angifves i motionen och framhålles uti densamma. Den frågan kan jag emellertid lämna. När det är fråga om att lägga skatterna på mera bärkraftiga axlar, så menar man alltid, att det är staten som har mera bärkraft. Ja, det är möjligt, men staten består af svenska folket, och af detta måste man uttaga skatterna. Om man nu undersöker, huruvida skatterna till kommunen äro mera rättvist fördelade än skatterna till staten, så tror jag man skall finna, att någon rättvisare skattegrund än den kommunala knappast kan erhållas. Ty beträffande kommunalutskylder såväl till skolan som öfriga kommunens angelägenheter går det icke för sig att i personlig skatt taga ut mer än högst 25 öre för hvarje mantalsskrifven kvinna och 50 öre för hvarje man. Det är den direkta personliga beskattning, som man får uppbära inom kommunerna, och allt som ytterligare erfordras för att sköta kommunens förvaltning och affärer skall uttaxeras per bevillningskrona; man kommer icke ett grand längre. Men ser man på skatterna till staten och tänker på huru det ställer sig när man skall fylla ett behof där, så är det blott 31 millioner kronor, som uttaxeras med den direkta beskattningen, nämligen inkomst- och förmögenhetsskatten. Nu har motionären också sagt, att de ökade statsutgifter, som skulle erfordras, om motionen bifölles, finge uttagas genom en förhöjd inkomst- och förmögenhetsskatt. Ja, är det så, att man kan få den behöfliga inkomsten på det sättet, har jag för min del icke heller något emot motionen, men något sådant förslag föreligger ju inte här, utan det blir att uttaga skatterna efter de gamla grunder, som för närvarande gälla. Det är således naturligt, att om staten nu skall betala ut 2,600,000 kronor, så får man se sig om efter nya skatter, om inkomsterna icke räcka till dem för utan.

För min del tror jag emellertid icke, att det finnes något säkrare och bättre sätt än det, som ligger till grund för uttaxeringen inom kommunen. Nu hafva vi ju att vänta en annan grund äfven för den kommunala utdebiteringen, och hur den kommer att verka, det vet man icke, men jag tar för gifvet, att icke komma de mindre inkomsttagarna att träffas hårdare än hittills af de nya skattegrunderna, utan det blir väl ordnadt på samma sätt som med skatterna till staten, det vill säga att det blir de mera bärkraftiga som få en större utgift i förhållande till sin inkomst, och det kan nog hända att det blir bra äfven på det området. För min del tror jag, att man, innan man går att lämna detta ytterligare anslag, bör invänta den nya grunden för den kommunala beskattningen.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

När det är meningen, att alla kommuner, alla skoldistrikt skola få lika mycket i förhållande till sina lärare, så blir det ingen utjämning, utan blott att man på staten öfverflyttar en viss summa till lika fördel för alla distrikt.

Jag vet nog, att det blir svårt att komma hem till sin kommun och berätta, att man icke kunnat ge sin röst åt ett förslag, som skulle tillföra kommunen en sådan inkomst, som här är ifrågasatt. Det skoldistrikt, som jag tillhör, skulle få 841 kronor mera till sina skolor än det för närvarande har. Det är klart som dagen, att när man kommer och berättar detta, så fråga de, hvarför man icke kunnat laga, att de fingo detta och mer till. Men det blir ju en sak, som hvar och en får svara på inför sina valmän så godt han förmår. Min personliga öfvertygelse följer jag i alla fall.

Som vi veta är fördelningsgrunden beträffande brännvinsmedlen beroende på folkmängden. Jag kan inte underlåta att erinra om den frågan här. Jag lefver i den öfvertygelsen — och det ber jag att få ge till känna, att jag röstat för det lokala vetot — och hoppas, att det icke skall dröja alltför länge, innan denna inkomst för kommunerna försvinner; men med de lagar vi nu ha stiga dock dessa inkomster för kommunerna ända till 1917, såvida jag minnes rätt, och med den beräkning, som lagts till grund för den nya lagen, skulle den kommun jag tillhör få ungefär 800 kronor i brännvinsmedel mer än den för närvarande har. För den som lefver i det hoppet, att dessa inkomster skola försvinna, är det väl naturligt att, då detta skett, *då* är rätta tiden inne att få detta understöd af staten till skolorna, ty på det sättet bör icke förlusten af dessa medel blifva så kännbar. Då man är förvaltare af en kommuns ekonomiska angelägenheter, får man snart erfara, att det är ingenting, som blir föremål för mera klander, och ingenting, som väcker mera missnöje, än när man det ena året taxerar ut 60 à 70 öre per fyrk — ja, nu räknar man ju inte i fyrk, men herrarna veta i alla fall hvad det är — och så det andra året är uppe i 90 à 100 öre per fyrk. Det är detta, som utgör anledningen till missnöjet, och om man kan hålla kommunalutskylderna något så när konstanta, hör man icke utaf så synnerligen mycket klander.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Sjö: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning af ett yttrande, som fälldes af den förste ärade talaren i denna fråga, då han sade, att utskottet synts vara likgiltigt för den föreliggande frågan. Jag får då säga den talaren, att det har icke varit förhållandet, ty statsutskottet pröfvar hvarje fråga som kommer in så noga utskottet kan, och hvad mig själf angår så har jag öfvervägt saken mer än en gång, innan jag beslutit, huruvida jag skulle gå med på det förslag, som nu är framlagdt. Herrarna se

af betänkandet äfvensom af Kungl. Maj:ts proposition, att Kungl. Maj:t har äskat förhöjning af detta anslag med 650,000 kronor. Skulle nu det af grefve Hamilton väckta förslaget bifallas, så skulle man genom den därigenom föranledda höjningen på 2,600,000 kronor i ett tag bevilja 3,250,000 kronor. Det synes mig vara alltför våldsamt att gå så tillväga beträffande anslagen till skolans upprätthållande och lärarnes aflöning. Jag tror liksom ett par föregående talare, att skall man bevilja ett högre belopp för detta ändamål, så bör det först ske en ordentlig utredning i ärendet, och innan detta skett, kan åtminstone jag för min del icke vara med om motionärens förslag, huru jag än intresserar mig för skolväsendet. Ingen kan mer än jag vara fästad vid denna fråga, ty med den ställning som folkskolan på landet nu intager och med de förhållanden, som där råda, är det rent sorgligt ställdt. Man trodde för fem eller sex år sedan, att den af Kungl. Maj:t tillsatta skolkommittén skulle framkomma med något förslag i sådan riktning, att vi skulle tillförsäkras kompetenta lärare för våra folkskolor. Men hvad ha vi fått? Jo, såvidt jag vet, ha vi hittilldags från denna kommitté icke fått något förslag, som kunnat lämna större möjlighet för att erhålla flera och bättre lärare. Väl har regeringen sökt medverka till att våra seminarier skulle sättas i stånd att taga emot flera elever än förut, men det är också allt hvad man åstadkommit. Det har ej heller varit lätt för regeringen att göra någonting annat, när regeringen liksom Riksdagen och hela svenska folket helt säkert suttit och väntat på denna kommitté och hvad den skulle i saken åtgöra. Herrarna veta nog litet hvar, att jag för några år sedan interpellerade den dåvarande ecklesiastikministern, huruvida vi icke snart skulle få kompetenta lärare till våra folkskolor. Hvad jag fick för svar på den frågan veta helt säkert de af herrarna, som följde med saken på den tiden. Det svaret gafs icke här i riksdagen, utan i den tidning, som utgafs af den afgående ecklesiastikministern. Jag hoppas, att såväl regeringen som de vederbörande saken angår skola göra för folkskolan så mycket som står i deras makt, på det man må få lärareplatserna besatta med kompetenta krafter.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Jag skall med anledning af hvad jag nu yttrat be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Grängesberg: Jag är varmt intresserad för att ett beslut fattas i den riktning, som reservationen afser. Jag är visserligen lifligt öfvertygad om, att det förslag, som af motionären blifvit framställdt, icke på något sätt motsvarar de kraf, man kan ha rätt att i detta afseende ställa på statskassan, men jag har dock den känslan, att det innebär ett steg i rätt riktning, i den riktningen nämligen att man vill hjälpa de små landskom-

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

munerna, som ha det ekonomiskt sämst ställdt, och därför skall jag med glädje lämna min röst för förslaget.

Vi ha i kväll åter hört upprepas de skäl, som blifvit anförda år efter år, då det varit fråga om att i en eller annan form bispringa de små, hårdt betungade landskommunerna, och hvilka hvarje år föranledt att dylika frågor fallit. I kväll har man pekat på den utredning, som för närvarande pågår i detta afseende. Vet någon af herrarna, hur snart den utredningen blir klar? Och när den en gång föreligger, hur många af oss blir det, som bli nöjda med densamma? Jag är fullkomligt säker på, att det skall bli mycket svårt att få fram något verkligen acceptabelt förslag till ett effektivt utjämnande af den kommunala skattebördan, och under tiden tills så skett skulle samma eländiga förhållanden bli rådande som nu. De som betala fyra à fem kronor per bevillningskrona i kommunalskatt ha det ganska bra. Jag själf tillhör en sådan kommun. Vi ha för närvarande fem kronor 15 öre per bevillningskrona, hvilket är det mesta på många år, och därför kunna vi prisa oss lyckliga. De kommuner åter, där kommunalskatten uppgår till 20 à 30 kronor per bevillningskrona, skulle nog bli glada åt en lättnad på 2 à 3 kronor.

Nu har man sagt, att med en åtgärd sådan som den föreslagna man äfven skulle gynna sådana kommuner som har låga kommunalskatter. Låt vara, att så är förhållandet, men detta bör dock icke hindra, att när ett ur äfven andra än skatteutjämningssynpunkter acceptabelt förslag föreligger, man också antar detsamma.

En föregående talare har — och det var därför jag begärde ordet — velat skjuta fram denna frågas afgörande till den tid, då brännvinsmedlen blifvit aflösta. Jag är själf mycket ifrig nykterhetsvän och hoppas lifligt att den åtgärden skall bli vidtagen i sinom tid, men jag är icke så optimistisk, att jag vågar tro, att det skall kunna ske så fort som jag skulle önska. Jag tror tvärtom, att den åtgärden kan låta vänta på sig så länge, att det är fara värdt, att många af de kommuner, som frågan nu gäller, under tiden få sin ställning ytterligare förvärrad.

Jag har vid många olika tillfällen uppträdt och kommer fortfarande att uppträda för åtgärder i syfte att landsbygdens befolkning må kvarhållas på landet. Jag anser, att det är en osund utveckling, att landsbygden affolkas, genom att befolkningen från aflägset liggande socknar strömmar till industrien och städerna. Då jag nu har den uppfattningen, anser jag att man också bör göra något för att underlätta lefnadsvillkoren för befolkningen i dessa aflägsna trakter. Det föreliggande förslaget innebär långt ifrån någon tillfyllestgörande åtgärd i den riktningen, men är dock ett steg åt rätt håll.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Grefve R. Hamilton: Herr Sjö nämnde, att det är svårt att få kompetenta lärare till folkskolorna, men på samma gång yrkade han afslag på reservationen. Jag kan icke fatta, att detta är konsekvent. Är det svårt att få dugliga lärare, så beror detta därpå, att deras aflöning är för låg. Nu afser icke detta anslag att höja lärarnes löner, men att gifva kommunerna större bärkraft, och det är möjligt, att när så sker kommunerna för att få bättre lärare öka deras löner i viss mån utan statens bidrag.

Herr Carl Persson framhöll, att han ansåg, att den kommunala beskattningen var lämpligt ordnad sådan den nu är och att skatterna inom kommunerna utginge efter rättvis måttstock. Ja, här är visserligen endast tal om skatten för folkskolan, men jag hemställer till herr Persson, om han verkligen anser det rätt, att den minst bärkraftige får betala ända till tio gånger bevillningen för svenska folkets fostran, som dock är ett statsändamål, medan de, som ha den största bärkraften, få bidraga jämförelsevis obetydligt. Jag skall taga ett exempel. Landets störste penningefurste, skulle jag tro, betalar af en inkomst på bortåt 800,000 kronor något mer än 1,1 % till svenska folkets uppfostran, till folkskolan. Det gör mellan 8,000 och 9,000 kronor. Fördelades hans förmögenhet på 400 personer, boende i olika delar af vårt land, så skulle det kunna hända, att dessa 400 finge betala icke 8,000 à 9,000 kronor, utan 80,000 à 90,000 kr. Jag hemställer till herr Carl Persson, huruvida icke 800,000 kronors inkomst i en hand är ett bärkraftigare skatteobjekt än 800,000 kronor fördelade på 400 personer, då detta belopp i förra fallet skulle gifva underhåll åt blott en familj, i det senare åt 400 familjer.

Vi få väl erkänna, att folkskolan är en landets gemensamma angelägenhet. Folkskolan bör ligga oss nära om hjärtat, och Riksdagen måste se till, att nödiga kunskaper blifva folket meddelade, bli dess egendom. Då måste vi också sörja för att kommunerna kunna bära de bördor, som staten för detta ändamål pålägger dem.

Herr Carl Persson säger, att detta är en kommunal angelägenhet. Nej, det är Riksdagen som beslutat, att kommunerna skola undervisa sina barn, det är Riksdagen, som har bestämt hvilken minimilön lärarna skola ha, och då får väl Riksdagen också se till, att kommunerna bli så bärkraftiga, att de kunna fullgöra sina skyldigheter härutinnan.

Här är icke fråga om någon skatteutjämning, utan om en skattelindring. Jag vet väl, att en skatteutjämning måste fordra utredning, men för att gå vidare på en gammal linje behöfves icke en sådan utredning, och därför kunna vi redan i dag fortsätta på den väg vi en gång beträdt, nämligen att bidraga till skollärarnas löner och höja statsbidraget därtill från 67 till 90 %.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Herr Staaff: Om herr Widén med sitt anförande afsåg att varna kammaren för att insöfva sig i den fantasien, att man genom att bifalla detta förslag skulle ens tillnärmelsevis lösa den stora frågan om en utjämning i de fattiga kommunernas intresse af den kommunala skattebördan, så hade han förvisso alldeles fullkomligt rätt däri. Jag tror dock icke, att någon, som det ringaste sysslat med dessa frågor, skulle kunna, ifall han eljest tänker gifva sin röst åt reservationen, föreställa sig, att därigenom vore i skatteutjämningshänseende taget mera än ett i själfva verket ganska litet steg. Allra minst tänker jag mig, att den ärade motionären, som under åratal har visat ett så lifligt intresse för denna sak, som ständigt har sökt att framhålla det behjärtansvärda i de fattiga kommunernas belägenhet, skulle kunna hysa en sådan vanföreställning, eller rättare sagdt, jag är alldeles säker på att han icke hyser den, utan att han kommer att fortsätta sitt arbete i dessa kommuners intresse.

Herr Widén tillade emellertid också själf, att naturligtvis innebär förslaget dock en viss utjämning, ty en utjämning sker ju alltid, när staten öfvertager en del af de kommunala skattebördorna. Ja, någonting mera har jag icke tänkt mig och något mer förmodar jag att de flesta meningsfränder till reservanterna icke ha tänkt sig. De ha afsett, att man skulle göra åtminstone något i utjämningshänseende på samma gång man gåfve ett handtag åt folkundervisningen och att man i detsamma afseendet skulle taga ytterligare ett steg i den rätta riktningen genom ett bifall till reservationen, det har herr Berg i Stockholm på ett så öfvertygande sätt visat, att ingen borde tvifla därpå.

Hade motionären haft möjlighet att åstadkomma en utredning, som kunde bragt oss i tillfälle att nu se framför oss den stora skatteutjämningsfrågan i dess helhet, så är jag alldeles viss på, att han skulle ha gjort det, men en sådan utredning, därom har jag öfvertygat mig, är af den beskaffenhet, att den icke kan åstadkommas annat än med de medel, som regeringen ensam har till sitt förfogande. Huruvida en sådan utredning är företagen af regeringen, är för mig obekant, och de två ledamöter af statsrådet, som här synas på regeringsbänken, ha på enskild förfrågan förklarat sig icke kunna lämna mig någon upplysning i den saken. Jag hyser således tvifvel om, att någon utredning alls är verkställd. I alla händelser veta vi, huru länge denna fråga varit uppe. Vi veta särskildt, hur många gånger motionären har erinrat, ja, jag vågar säga, har bönfallit regeringen om att tänka på denna sak, att anställa en sådan utredning, som är nödvändig för denna frågas verkliga lösning. När nu ingen sådan utredning föreligger, har motionären varit tvungen att gå en annan väg och han har då föreslagit den åtgärd som i reservationen förordats. Man må då säga så mycket man vill, att detta icke betyder synnerligen

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

mycket i skatteutjämningshänseende, det betyder dock något och det betyder i hvarje fall så mycket, att de verkligen nödställda kommunerna åtminstone komma att förstå, att det finnes några, som allvarligt tänka på dem, som vilja försöka att bispringa dem och som endast därför, att de icke ha i sin makt för närvarande att göra mera än de nu göra, icke kunna komma längre än till att bifalla reservationen. Men jag vågar bedja herrarna att icke låta det bästa vara fiende till det goda. Om det nu i alla fall föreligger en möjlighet till ett, låt vara litet, steg i rätt riktning, så tagen detta steg! Om man hellre vill uti sitt inre motivera sitt bifall till reservationen uteslutande med hänsyn till folkundervisningen, så må man göra det. Om man, såsom jag, däri ytterligare vill inlägga ett litet försök att åtminstone så långt man nu kan bispringa äfven de fattiga och nödställda kommunerna, så tycker jag också det är ganska oskyldigt. Hvad gör det egentligen, i hvilken proportion man låter det ena eller andra motivet inverka? Mig synes det dock så klart, att reservationen bör bifallas och att inga verkliga skäl blifvit framställda mot densamma. Må man icke komma och säga, att här talar man om att bispringa de fattiga kommunerna, men i själfva verket kommer man att bispringa mycket rika kommuner. Ty på hvad sätt kommer man att bispringa dessa senare? Det är väl icke en fond, som ligger här och af hvilken bidragen skola tagas. Det är ju just de rika kommunernas invånare själfva, som komma att i väsentlig grad utgöra det belopp, som vore erforderligt. Tag som exempel den kommun, i hvilken jag är bosatt! Det är sant, att äfven den skulle få tillgodoräkna sig en del af bidraget. Men invånarna i denna kommnn få i stället betala till landet för att åstadkomma detta bidrag, och det blir naturligtvis högst betydligt mera. Ett sådant skäl tror jag därför icke har den ringaste betydelse.

Jag ber således, herr talman, att få säga, att jag visserligen ifrigt skulle önska, att saken förelåge på ett större och bredare sätt, som gjorde det möjligt för oss att verkligen utföra vår önskan att fullt bispringa de nödställda kommunerna genom en ordentlig skatteutjämning. Det är emellertid för närvarande icke möjligt att komma så långt. Låt oss då göra hvad vi kunna och antaga reservationen!

Jag yrkar bifall till densamma.

Herr Lindvall: Herr talman, mina herrar! För en kort stund sedan beviljade kammaren Kungl. Maj:ts förslag att understödja folkskoleväsendet med 10,650,000 kronor, eller 650,000 kronor *mera* än föregående år. Nu begäres i en motion, att berörda anslag skall ökas *ytterligare* med 2,600,000 kronor. Att bifalla denna motion vore, anser jag, att gå alldeles för våldsamt till väga, utan att ringaste utredning här föreligger.

Ang. anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. (Forts.)

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, dels ock på afslag däråå och bifall i stället till det yrkande, som innefattades i mom. b) af den vid punkten af herr J. T. Larsson m. fl. afgifna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den senare propositionen. Då votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i punkten 32 mom. b) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, bifaller det yrkande, som innefattas i mom. b) af den vid punkten utaf herr J. T. Larsson m. fl. afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 114 ja mot 66 nej; och hade kammaren alltså med afslag å utskottets hemställan bifallit det yrkande, som innefattades i mom. b) af den vid punkten utaf herr J. T. Larsson m. fl. afgifna reservationen.

Punkterna 33—35.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 36 och 37.

Lades till handlingarna.

Ang. ny stat för farmaceutiska institutet.

Punkten 38, angående ny stat för farmaceutiska institutet.

Efter föredragning af utskottets hemställan i *mom. a)* begärdes ordet af

Ang. ny stat för farmaceutiska institutet. (Forts.)

Herr Starbäck, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Äfven med mycket bestämd visshet om att jag tar kammarens uppmärksamhet i anspråk på en tid, som måhända egentligen skulle lämpa sig för de allra kortaste anföranden — om icke rent af för tystnadens vältalighet — och äfven i känslan af att det är desto mera olämpligt att komma med ett anförande, som jag icke kommer att göra något yrkande, så kan jag icke underlåta att i afseende å denna punkt be att få säga några ord med herr talmannens benägna tillåtelse.

Jag skall då be att först få fästa uppmärksamheten på den grundläggande utredning, som här förefinnes, nämligen löneregleringskommitténs utlåtande nr 26. Man spårar där början till en princip, som jag icke kan låta gå oanmärkt förbi. Löneregleringskommittén anser nämligen det vara lämpligt att nu införa ett nytt slags professurer, lägre aflönade än vid universiteten, och kommittén anser detta lämpligt med afseende å åtskilliga, låt oss säga, fackhögskolor, såsom exempelvis, om jag minnes rätt, skogsinstitutet. Nu är förhållandet det, att i detta afseende citeras ett skogsundervisningskommitterades utlåtande, och jag vill då endast i förbigående nämna, att denna redogörelse nog hvilar på en ganska grundlig missuppfattning. Ty de, som hade fått uppdraget att söka utreda frågan om skogshögskolan, uttalade ganska bestämdt som sin mening, att lönerna där borde ställas lika med vid universiteten. Dessutom vill jag säga, att jag tror, det är mycket riskabelt att på så lösa grunder, som här skett, fastslå, att viss professorsbeställning skall ha särskild lägre aflöning. Ty för så vidt en högskola, det må vara ett universitet eller en fackhögskola, har ett verkligt behof af samma vetenskapliga kompetens, som nu fordras för professorerna vid universiteten, böra lärarne tillerkännas professors lön, ty den vetenskapliga utbildningen kan vara fullt lika behöflig, då det gäller ett visst praktiskt fack som med afseende på ett teoretiskt ämne vid universiteten. Detta mera i förbigående.

Jag tror, att den utredning, som här föreligger, har varit, måhända på grund af den instruktion, som kommit löneregleringskommittén till del, utaf den beskaffenhet, att den icke löst den föreliggande frågan annat än med afseende på själfva löneregleringen. Jag skall i största korthet ange hvilka synpunkter, som *icke* legat till grund för denna utredning, men skall därvid ej gå in på någon särskild motivering med afseende på dessa, utan endast i korta satser antyda desamma.

Redan då utredningen om en blifvande skogshögskola förelåg, framhölls lämpligheten af att tillika utreda, huruvida icke denna högskola skulle förenas med andra fackhögskolor. När den nuvarande jordbruksministern väckte motion om att en landtbrukshögskola skulle komma till stånd och förslaget föranledde en skrifvelse

Ang. ny stat för farmaceutiska institutet. (Forts.)

från Riksdagen framhölls, att en utredning borde göras, huruvida denna högskola skulle kunna förenas med andra högskolor. Någon sådan utredning har icke förekommit, och därmed saknas också en fullt klar blick på, huruvida icke genom föreningen med andra högskolor, äfven när det gäller farmaceutiska institutet, ekonomisering med afseende på utrymme, lokaler och lärarekrafter skulle kunna äga rum.

Vidare saknas utredning angående inträdesfordringarna vid farmaceutiska institutet. Det skulle också varit synnerligen intressant att, såsom herr ecklesiastikministern nyss gjorde beträffande gymnasierna, gå in på kapitlet om en uppdelning af studierna på särskilda linjer. Ifall man bestämde fordringarna för inträde vid farmaceutiska institutet ungefär så, som sakkunniga med afseende på skogshögskolan tänkt sig, nämligen så, att kvalificerade betyg skulle erfordras i vissa ämnen, blefve nog därigenom en del elementär undervisning, som nu ges, obehöflig.

Man har icke heller sökt taga reda på, huruvida man icke skulle kunna begränsa antalet elever vid farmaceutiska institutet. Det finnes för närvarande ingen annan inskränkning med afseende på inträdet än den som orsakas af det bristande utrymmet. Vid universitetet ges som bekant tillträde åt hur många alumner som helst. Vid skogsinstitutet är elevantalet däremot begränsadt. Vid farmaceutiska institutet är detta som sagdt icke begränsadt annat än med hänsyn till utrymmet. Men så har också ett proletariat bland farmaceuterna börjat uppstå, något hvarom pressen dagligen bär vittnesbörd. Det borde ha utredts, huruvida icke en begränsning i detta fall kunnat införas. Därigenom hade möjligen ett mindre antal lärare behöfts. I detta afseende säges i utredningen endast, att på grund af det stora antalet elever borde antalet lärare ökas.

Det är dessa luckor i utredningen jag velat påpeka, men jag finner, att kammaren har mindre intresse härför än om det gällde att pruta ett eller annat hundratal kronor på en vaktmästarlön och skall därför nu sluta.

Det är alldeles säkert, att om man gjort en sådan undersökning af möjligheten till en omorganisation af farmaceutiska institutet, skulle man därigenom säkerligen inbesparat mycket mera än därigenom att man satt professorslönerna så lågt, som man nu gjort.

Jag har velat påpeka detta, för att det åtminstone skall komma in i protokollet, och jag vill säga kammaren, för så vidt den representeras af de få närvarande, att det ganska säkert kommer att ställas kraf från farmaceutiska institutets sida på ökadt utrymme, hvilka kraf föranleda stora kostnader, som icke kunna motsägas af den föreliggande utredningen.

Jag har som sagdt endast velat ha detta antecknadt till protokollet och har intet yrkande att framställa.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Ang. ny stat för farmaceutiska institutet. (Forts.)

Mom. b—e.

Utskottets i dessa moment gjorda framställningar blefvo af kammaren bifallna.

Punkten 39.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 40.

Lades till handlingarna.

Punkten 41, angående läraren vid musikaliska akademiens konservatorium A. Anderséns löneförmåner.

Ang. läraren vid musikaliska akademiens konservatorium A. Anderséns löneförmåner.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 160, hade herr *Lundgren* i Varberg föreslagit, att Riksdagen måtte besluta,

1) att läraren vid musikaliska akademiens konservatorium A. Andersén måtte från och med 1911 års början för tolf timmars undervisning i veckan uppbära den häremot efter mer än 15 års tjänstgöring svarande lönen af tretusen kronor om året jämte pension i förhållande härtill vid afgången från läroverket;

2) att Andersén för de stora förtjänster om tonkonsten, hvilka han ådagalagt i sin långvariga verksamhet vid konservatoriet, måtte tillerkännas en gratifikation af 1,380 kronor; och

3) att till den för akademiens stat gjorda bestämmelsen: »Den, som innehar mer än en befattning å akademiens stat, må åtnjuta ålderstillägg å en af dessa befattningar», måtte göras följande tillägg:

»Den beräkningsgrund, som för lärarnes aflöning vid musikkonservatoriet blifvit genom 1908 års löneregler för detta läroverk fastslagen, skall dock utan undantag gälla för samtliga lärare, så snart tjänstgöringen uteslutande består i *lärareverksamhet* vid konservatoriet och *hela* aflöningen på akademiens stat sålunda rättas efter antalet lärotimmar.»

Utskottet hemställde,

a) att herr Lundgrens förslag om visst tillägg till de vid staten för musikaliska akademien fogade villkor och bestämmelser icke måtte af Riksdagen bifallas;

Ang. läraren vid musikaliska akademiens konservatorium A. Andersens löneförmåner. (Forts.)

b) att samme motionärs förslag att läraren vid akademiens konservatorium A. Andersén måtte i aflöning för sina innehafvande tjänster å akademiens stat uppbära tillhopa 3,000 kronor ej måtte af Riksdagen bifallas; samt

c) att samme motionärs förslag att Andersén måtte tillerkännas en gratifikation af 1,380 kronor icke heller måtte vinna Riksdagens bifall.

Sedan utskottets hemställan föredragits, erhölls ordet af

Herr Lundgren i Varberg som yttrade: Herr talman, mina herrar! Af motionen torde herrarna hafva funnit, att det här är fråga om ett löneförhållande vid statens musikkonservatorium, hvarigenom en lärare vid detta läroverk råkat ut för en orättvis behandling i ekonomiskt afseende. Han har nämligen icke fått uppbära den aflöning, hvartill han varit berättigad enligt den beräkningsgrund, som är antagen för den nya lönestaten, utan afdrag hafva blifvit gjorda, som för två år belöpa sig till icke mindre än 1,380 kronor.

Enligt den nya lönestaten, hvilken trädde i kraft år 1909, är det fastslaget, att samtliga lärare vid statens musikkonservatorium skola aflönas i förhållande till det antal undervisningstimmar, som är bestämdt för hvar och en lärares tjänstgöring. Timlönen är densamma för alla lärarne. Den större eller mindre aflöning, som tillkommer en lärare, är sålunda helt och hållet beroende på det större eller mindre antal ordinarie undervisningstimmar, som han är skyldig att tjänstgöra för hvarje vecka af arbetsåret. Enligt denna beräkningsgrund är den här ifrågavarande läraren berättigad till en aflöning af 3,000 kronor om året, hvilket belopp äfven är angifvet i lönestaten. Men denna summa har han icke fått uppbära, utan afsevärda afdrag hafva därifrån blifvit gjorda. Första året af den nya lönestatens trädande i kraft, d. v. s. 1909, gjordes ett afdrag på nära elfva hundra kronor eller mer än en tredjedel af det lönebelopp, som han rättvisligen borde kommit i åtnjutande af. Genom min motion förra året och Riksdagens på grund däraf fattade beslut blef detta i någon mån ändradt, så att han för det följande året, 1910, erhöll 2,700 kronor. Äfven då fick han alltså icke sin fulla rätt, utan därifrån afdrogos 300 kronor. Det är med anledning häraf, som jag ansett mig nödsakad återkomma, i syfte att nämnde lärare måtte erhålla sin rätt likaväl som öfriga lärare vid samma läroverk, d. v. s. den aflöning, som motsvarar arbetstiden. När en lärare i rikt mått uppfyllt sina skyldigheter till staten, bör staten å sin sida naturligtvis uppfylla sina skyldigheter till läraren.

Jag ber att få anföra, hvad direktören för konservatoriet yttrat i denna lönefråga. Han säger: »Det synes mig önskvärdt och därtill endast med rätt och billighet öfverensstämmande, att läraren vid

Kungl. Musikkonservatorium herr Anton Andersén komme i åtnjutande af de i motionen afhandlade aflöningsförmånerna, genom hvilka han skulle i proportion till antalet undervisningstimmar erhålla förmåner motsvarande dem, som enligt 1908 års stat för Kungl. Musikaliska akademien tillkomma konservatoriets öfriga ordinarie lärare.

Ang. läraren vid musikaliska akademiens konservatorium A. Andersens löneförmåner. (Forts.)

Kungl. Musikaliska akademien har tidigare i underdånig skrifvelse uttalat, att herr Andersén med nit och skicklighet och till akademiens fulla belåtenhet skött sin befattning, och skulle jag på grund af min personliga erfarenhet angående hans lärareverksamhet vilja tillägga, att han städse med synnerligen stort intresse ägnat sig åt sitt lärarekall samt användt en högst beaktansvärd del af sin tid utom tjänsten till att yttermera främja sina elevers vid konservatoriet konstnärliga utbildning.»

Med anledning af det jag anfört får jag alltså, herr talman, hemställa, att Riksdagen ville bevilja läraren vid Kungl. Musikaliska akademiens konservatorium A. Andersén ett personligt lönetillägg af 300 kr. från detta års början, så att hans aflöning måtte uppgå till 3,000 kronor. Detta mitt yrkande ställer jag gentemot andra punkten i utskottets »kläm».

Hvad första punkten af denna beträffar, så har jag i motionen hemställt om en modifikation af den vid lönestaten fogade bestämmelsen angående två förenade tjänster. I sammanhang med den nya lönestaten beslöts nämligen, att herr Anderséns tjänst, hvilken han innehaft i öfver trettio år, skulle delas i två tjänster, och vidare »att rätt till ålderstillägg icke tillkommer den, som uppbär mer än en aflöning på akademiens stat». Vid nedskrifvandet af denna bestämmelse tycks ingen ha tänkt på, hvilken uppenbar orätt som därigenom tillfogades nämnde lärare. Ty på samma gång som hans tjänst blef på papperet delad i två tjänster förlorade han, oaktadt en mer än trettioårig tjänstgöring, rätten till alla ålderstilläggen äfvensom till den därat beroende pensionsrätten, då däremot öfriga lärare, äfven om de tjänstgjort endast hälften så länge, få uppbära alla ålderstilläggen och sedermera äfven komma i åtnjutande af den motsvarande pensionsrätten.

Akademien hade föreslagit, att tjänsten icke skulle delas förrän herr Andersén afgått från läroverket och att för öfrigt aflöningen skulle vara densamma, vare sig tjänsten är delad eller ej. Hade i enlighet härmed en öfvergångsbestämmelse inkommit i löneregleringspropositionen, så hade detta naturligtvis blifvit Riksdagens beslut, och då hade den ifrågavarande lärarens rätt varit tillgodosedd. Detta skedde icke, och härigenom ha de anmärkta missförhållandena uppstått.

Det dröjde icke länge, innan regeringen på akademiens hemställan föreslog och Riksdagen beslöt en ändring, nämligen att ålderstillägg skulle få uppbäras för den ena tjänsten. Mitt förslag i

Ang. läraren vid musikaliska akademiens konservatorium A. Andersens löneförmåner. (Forts.)

motionen är att i fråga om två förenade läraretjänster den antagna beräkningsgrunden för aflöningen skulle gälla för bägge tjänsterna. Därmed skulle förekommas missförhållanden och orättvisor af här omhandlad beskaffenhet och akademien kunde då, när det vore lämpligt, hos samme lärare förena två läraretjänster och därigenom fästa honom närmare vid läroverket. Att beträffande lärarekrafterna drifva specialiseringen längre än nödigt är, leder naturligt därhän, att läraretjänster med kort arbetstid och däremot svarande svag aflöning, komma att betraktas och skötas endast som bisysslor, hvilket icke är till gagn för läroverket. Nu kan ju den invändningen framkastas, att det bör öfverlämnas åt akademien att göra framställning härom i händelse det skulle visa sig nödvändigt, och jag gör för den skull intet yrkande i denna punkt.

Den återstående tredje punkten i utskottets kläm, innehåller som kammaren torde finna, ett afstyrkande af min hemställan om beredande åt den framstående läraren af en gratifikation såsom godtgörelse för den minskning i hans aflöning, som förut påvisats. Skulle någon möjligen hysa den uppfattningen, att i händelse gratifikationen bifölles, liknande framställningar vore att vänta äfven från andra håll, så får jag såsom min öfvertygelse säga, att detta vore föga tänkbart. Jag får erinra därom, att Riksdagen genom löneregleringen beslutat, att den undervisning, som tillhör herr Andersén skall med begynnelselön och ålderstillägg aflönas med just 3,000 kronor samt en däremot svarande pension. Orsaken hvarför denna aflöning icke fullt utbetalts är den, såsom förut är sagdt, att undervisningen meddelas af *en* lärare. Hade samma undervisning meddelats af två lärare, hade ifrågavarande lönebelopp måst utbetalas, då det finns redan anslaget.

Sådana bestämmelser som den, att åldertillägg icke får uppbäras af den, som har mer än en lön på stat, afse naturligtvis att förhindra att en och samme person skall beredas alltför stora inkomster på stat. Men en dylik bestämmelse är här väl icke på sin plats, då sammanlagda inkomsten för bägge tjänsterna med ålderstilläggen inberäknade icke är större än 3,000 kronor. För öfrigt har den nuvarande läraren herr Andersén i öfver trettio år haft *hela* denna undervisning om hand såsom *en* tjänst, och då han skött den på berömvärdt sätt, så borde han ju rättvisligen fått uppbära den lön, som är i den nya lönestaten anslagen för denna undervisning. När detta emellertid icke varit händelsen, har jag i syfte att bereda Andersén en personlig godtgörelse för de löneafdrag, han fått vidkännas, föreslagit, att Riksdagen skulle bevilja Andersén en gratifikation på 1,380 kronor.

Då något formellt hinder icke torde finnas för Riksdagen att bevilja den ifrågasatta gratifikationen, så vågar jag, herr talman, hemställa om bifall till densamma.

Vidare yttrade:

Ang. läraren vid musikaliska akademiens konservatorium A. Anderséns löneförmåner. (Forts.)

Herr Rydén: Herr talman! Jag skall yrka bifall till utskottets hemställan, fastän jag vill gärna medgifva — hvilket jag ock gjorde under behandlingen af denna fråga i utskottet — att jag har en känsla af, att man gått något hårdt åt denne lärare Andersén. Det synes mig genom den utredning som förebragts vara närmast genom ett förbiseende vid 1908 års lönereglering, som det kommit att inträffa, att han en tid icke åtnjutit ålderstillägg på någon af de befattningar han sköter eller rättare sagdt den befattning, som han ensam sköter, men hvilken efter hans afgång skall uppdelas i tvenne. Det kan synas, att det, att han ofrivilligt kommit i detta läge, är en orättvisa från Riksdagens sida, men denna orättvisa godtgjordes vid fjolårets riksdag till en del därigenom, att Riksdagen då beviljade Andersén rättighet att ingå på den nya staten, hvilken rättighet han hade försuttit under den föreskrifna tiden efter det löneregleringen trädt i kraft. Nu kan jag för min del naturligtvis icke under några omständigheter vara med om, att man låter denna sak verka retroaktivt på det sättet, att man räknar ut, huru mycket vederbörande från början skulle fått, och så sedan ger honom skillnaden i form af gratifikation. Jag skulle vilja hemställa till motionären, om man icke här kunde ordna saken på det sättet, att det komme en framställning om en viss godtgörelse i pensionen. Han är pensionsmässig när som helst, och jag tror, att det skulle hysas mycket mindre betänkligheter från Riksdagen, om det komme en framställning, att han skulle få något större pensionsbelopp än enligt staten. Jag tror icke, att det kan lyckas få ändring i en stat, som är så nyligen fastställd, och man kan icke göra undantagsbestämmelser på det här sättet i form af gratifikation eller annat. Jag yrkar därför bifall tilll utskottets hemställan, men skulle gärna vara med om att understödja ett sådant förslag, som det jag antydt.

Herr Lundgren i Varberg: Jag vill endast säga, att något hinder kan väl icke finnas för den af mig föreslagna gratifikationen, då det ju hemställts om en gratifikation åt en annan person i den hufvudtitel, som för en stund sedan utdelades i kammaren. Och den gratifikationen, som för öfrigt föreslagits till större belopp än den, om hvilken nu är fråga, har dock af statsutskottet tillstyrkts.

Herr Rydén: Den gratifikation, som herr Lundgren syftade på, är icke alls af samma slag som den, hvarom här är fråga. Där gäller det en människa, som råkat i olycka under tjänsteutöfning, och där är således fråga om en sak, som icke alls har något sammanhang med denna fråga.

Ang. läraren vid musikaliska akademiens konservatorium A. Andersens löneförmåner. (Forts.)

Herr Lundgren i Varberg: Ja, det kan man säga om denna gratifikation också. Man kan säga, att detta är en ekonomisk olycka, som Andersén kommit i, och det är ju nära nog enahanda.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. På af herr talmannen gifven proposition biföll kammaren utskottets hemställan i mom. a).

Vid härefter af herr talmannen framställda propositioner å de beträffande mom. b) och c) under öfverläggningen gjorda yrkandena biföll kammaren hvad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 42—79.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund.

Punkten 80, angående undervisningen och examinationen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för uppehållande vid universitetet i Lund af undervisning och examination i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner, enligt de närmare bestämmelser, som af Kungl. Maj:t meddelades, på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 5,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet lämnades till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström, som anförde: Herr talman, mina herrar! I denna fråga är läget det, att Kungl. Maj:t har begärt ett anslag å 5,000 kronor till en lärarebefattning i teologiska prenotioner vid Lunds universitet. Utskottet har afstyrkt detta förslag, och utskottets ståndpunkt är den, att för denna befattning behöfves det en professur, och om nu anslaget till en extra lärare beviljas, kan det komma att hindra inrättandet af denna professur. Därför skola vi afslå Kungl. Maj:ts förslag och sålunda lättare få fram professuren. Sådan är utskottets tankegång. Med anledning af detta skall jag be att få anföra följande.

Jag har redan förut i dag haft tillfälle att tala om, hurusom på grund af det vetenskapliga arbetets alltjämt pågående specialisering det oupphörligen uppstår behof af nya professurer. Dessa

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund. (Forts.)

behof tillgodoses i den mån det finnes tillgängliga medel, men det kan hända, att sådana förslag om professurer få ligga i departementet många år, innan de frambäras för Riksdagen. Sålunda låg det inne vid den tid, då denna proposition skrefs, ett tjugutal förslag till nya professurer vid universiteten och de högre tekniska läroanstalterna, och af dessa voro åtskilliga ända till tio år gamla. Nu ansågs det, att man icke kunde på en gång gå fram med alla dessa professurer, utan man beslöt koncentrera sig på vissa, och då valde man den tekniska undervisningen. Man skulle försöka tillgodose den vid denna riksdag på den grund, att frågan om den tekniska undervisningens ordnande varit före väl ett tjugutal år och ännu icke nått sin lösning. Det var därför som vi nödgades låta fyra förslag om professurer vid universiteten vara hvilande. Det är uppenbart, att under en konkurrens, om jag så får säga, mellan professorsförslag ha de förslag större utsikt att bli framförda, om hvilka alla äro eniga och som komma med samstämmighetens hela pondus, under det sådana förslag, där olika meningar göra sig gällande, få så att säga ligga till sig. Det är de naturliga principerna vid afgörandet af sådana här frågor. Att nu, då man nödgades låta flertalet af förslagen om inrättande af professurer vid universiteten ligga, gå fram med det förslag, om hvilket meningarna voro mest delade, det hade varit att afvika från dessa naturliga grundsatser. Jag vill erinra om, att förslaget om professur i detta ämne har sedan 1904 oupphörligen varit föremål för det större akademiska konsistoriets pröfning, och det är först nu på sista tiden som konsistoriet ansett sig kunna bära fram detta förslag. Det är nämligen så, att i denna fråga två meningar gjort sig gällande. Den ena är, att vi behöfva en professur inom den teologiska fakulteten. Den andra är, att vi kanske behöfva den, men att det icke är *så* nödvändigt, då vi ha så många andra undervisningskraf, som böra gå före detta. Till denna senare grupp af röstande har sällat sig en annan grupp, som också yrkat afslag, men sagt, att om vi skola ha en professur, så skall det icke vara en i teologiska prenotioner inom den teologiska fakulteten, utan det bör vara en professur i religionshistoria inom den filosofiska fakulteten. Såvidt jag förstår, så är reformtanken, som ligger bakom detta, den, att det är lämpligt att lägga denna del af professuren inom den filosofiska fakulteten, så att de studerande få den allmänna grundläggande kunskap, i hvilken sedan det teologiska studiet fogas in. Detta förslag har gjort sig gällande på den allra senaste tiden i dagspressen. För min del får jag säga om det förslaget, att jag anser, att det ligger något tilltalande i det, men jag tror icke, att lösningen blir den, utan att det blir en professur i teologiska prenotioner inom den teologiska fakulteten. Men frågan tål att tänka på. Under sådana förhållanden, eller att olika meningar voro rådande angående till hvilken fakultet professuren borde höra — om ock de voro ganska få, som ville att den skulle läggas under

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund. (Forts.)

den filosofiska fakulteten — så ansåg jag, helst då så många andra förslag om nya professurer förelågo, riktigast tills vidare sätta platsen på extra stat. Jag yttrade därom:

»Af hvad jag yttrat torde framgå, att jag anser, att man bör för teologiska fakulteten i Lund betrygga tillgången till en särskild lärarkraft för ifrågavarande examensämne. Med hänsyn därtill, att förslaget om upprättande inom den teologiska fakulteten af en professur i detta ämne förut af konsistorium afstyrkts samt att i förevarande ärende olika meningar gjorts gällande, är jag emellertid tveksam, huruvida den af mig sålunda förordade lärartjänsten bör nu uppföras på ordinarie stat. Frågan därom torde böra upptagas först efter förnyad utredning och framställning i ämnet.» Det var således min mening, att på grund af denna tveksamhet platsen skulle sättas på extra stat, så som man brukar göra, för att senare, då frågan kunde anses vara klar, inrätta den ordinarie professuren.

Nu har man mot detta arrangemang velat göra gällande följande. Vi ha ställt så till, att alla professorsbefattningar vid universiteten äro lika aflönade. Det här arrangemanget af ecklesiastikministern är ett åsidosättande af denna grundsats, det är att införa ett slags lägre eller underordnade lärarbefattningar. Jag vill då fästa herrarnes uppmärksamhet på, att ingenting är vanligare än att man gör på detta sätt med ämnen, om hvilka det ej ännu är alldeles klart, att undervisningen i dem måste bestridas af en professor. Sedan åtskilliga år tillbaka ha vi t. ex. haft anslag till en extra lärare i nordisk och jämförande fornkunskap vid båda universiteten, hvilken lärare är i afseende å examinationsskyldighet fullt jämnställd med en professor. Det har vidare beviljats anslag till en biträdande lärare i litteraturhistoria, hvilken i realiteten skulle ha samma befogenheter som en professor och det vid båda universiteten. Det har några år beviljats anslag till en extra lärare i slaviska språk vid universitetet i Lund; i Uppsala företrädes detta ämne af en professor. Kammaren har i dag beviljat anslag till en ordinarie professur i halssjukdomar m. m., och denna ersätter en förutvarande extralärarretjänst. Jag skulle kunna fortsätta med flera exempel. Detta arrangemang är således icke brytande mot gällande grundsatser, utan tvärtom ett fortgående på den väg, man hittills användt, nämligen att när man icke är på det klara med, att ett ämne skall företrädas af en professor, så tar man sin tillflykt till en extra lärare. Detta tillvägagångssätt har användts länge och användes fortfarande.

Nu säger man också det, att här behöfs nödvändigt en professor, därför att denne lärare skall undervisa och examinera i den teologiska fakultetens högsta examen, teologie licentiatexamen. Men precis detsamma är förhållandet med dessa, som jag förut talat om. De ha precis samma examinationsskyldighet för sin fakultets hög-

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund. (Forts.)

sta examen, och jag förmodar, att kraftvet på vetenskaplighet inom den filosofiska fakulteten är lika högt, som det är inom den teologiska. Jag kan därför icke gilla dessa skäl.

Nu har emellertid försports under hand, att man, på grund af det uppseende denna fråga väckt, kan vänta, att den skall komma in nästa år och i det skick, att de betänkligheter, som nu framställts, då icke skola förefinnas. Ja, jag för min del är verkligen öfvertygad om, att från den synpunkt, som för utskottet varit den afgörande, är det fullkomligt likgiltigt, hvilket Riksdagen beslutar, vare sig Riksdagen beviljar detta anslag eller afslår det. Den där professuren kommer lika fort eller lika sent ändå. Men om det från den synpunkten är likgiltigt, så är det icke likgiltigt för Lunds universitet, hvilken väg Riksdagen nu väljer. Ty det är nämligen så, att afslås detta anslag nu, så måste Lunds universitet taga pengar till denna lärareplats af andra medel, och det är så, att i afseende å dylika andra medel är Lunds universitet väsentligen sämre ställdt än systeruniversitetet, därför att Lunds universitet har så jämförelsevis liten reservfond.

Herr talman! Jag måste vidhålla min önskan, att kammaren beviljar det här anslaget. Jag förstår väl, att utsikterna, för att denna önskan skall gå i fullbordan, äro mycket små, kanske inga, men det är min skyldighet i alla fall att uttala den önskan.

Härpå yttrade:

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Den sist berörda synpunkten vill jag icke inlåta mig på, nämligen jämförelsen mellan de penningemedel, som kunna finnas att tillgå för ett ändamål sådant som det föreliggande vid Uppsala universitet och vid Lunds, eller huruvida Lunds universitet är i omedelbart behof af statsunderstöd för att kunna på ett tillfredsställande sätt upprätthålla undervisningen i de ämnen, hvarom här är fråga. Däremot är det tvenne andra synpunkter, som jag något litet vill upptaga till behandling.

Först gäller det att bestämma, hvilkendera af de båda vägar som äro ändamålsenligast, den af Kungl. Maj:t och reservanterna ifrågasatta eller den af utskottet förordade. Genom det förra förslagets antagande skulle man genast få någonting, och det kunde ju tyckas, att en fågel i handen är bättre än tio i skogen. I Uppsala gick man också den vägen. Där gjordes en god början medelst enskild mans frikostighet; men sedan på konung Gustaf III:s föranstaltande till den sålunda upprättade Kalsenianska professuren lagts till det viktiga ämnet kyrkohistoria, blefvo de teologiska prenotionerna allenast ett biämne, tills staten i våra dagar godtgjort detta öfvergrepp genom inrättande 1876 af en självständig ringare lärostol i teologiska prenotioner och teologisk encyklopedi,

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund. (Forts.)

hvilken endast två är senare på grund af ämnets alltmer insedda och behjärtade betydelse förvandlades till professur af första klassen. Den af utskottet uttalade farhågan, att »ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle till en oviss framtid undanskjuta återupptagandet af frågan härom», torde alltså *icke behöfva* sannas. Emellertid kan jag omöjligen motsäga utskottet i, att det vore bra mycket lyckligare, om man finge nu saken ordnad på det sätt, utskottet här ger mycket bestämdt på hand, nämligen en ordinarie professur redan nästa år i teologiska prenotioner och teologisk encyklopedi, motsvarande den, som vid Uppsala universitet funnits ända sedan 1879.

Den synpunkten, hvilken jag vill ytterligare beröra och som för mig är den viktigaste, är den fara, som herr ecklesiastikministern antydde skulle kunna förefinnas i så måtto, att denna professur vore ifrågasatt att förläggas inom den filosofiska fakulteten i stället för inom den teologiska. Herr ecklesiastikministern uttalade likväl såsom sin åsikt, att det icke skulle komma att gå så, utan att det nog i alla fall blir inom den teologiska fakulteten, som denna professur förr eller senare får sig sin plats anvisad. Detta anser jag för min del vara någonting i hög grad betydelsefullt och viktigt. Det lär väl ingen, som har kännedom om dessa förhållanden, kunna neka, att religionshistoria och religionsfilosofi, som under namn af teologiska prenotioner utgöra den obetingadt förnämsta delen af ifrågavarande professur, i och för sig tillhöra den filosofiska fakulteten. Denna fakultet har också alltjämt omfattat sagda ämnen och kommer naturligtvis allt framgent att göra det, då ju universitetsbildning i filosofi vore otänkbar utan i förbindelse med en ganska ingående och självständig undervisning såväl i religionsfilosofi som i religionshistoria. Jag har redan i annat sammanhang i dag påvisat, hurusom hvarje vetenskap har behof af hjälpvetenskaper, och detta är här i mycket framstående grad fallet.

Den teologiska fakultetens discipliner äro att gruppera i fem olika afdelningar, och ingen af dem kan saknas, för såvidt man verkligen skall ha en ordnad och relativt fullständig undervisningskurs på detta område. De fem disciplinerna äro, såsom man numera är ganska ense om att kalla dem: propedeutisk teologi, exegetisk teologi, historisk teologi, systematisk teologi och praktisk teologi. De fyra sista namnen säga omedelbart hvad som i dem ligger inneslutet, men det första namnet är kanske något mera främmande. Propedeutisk teologi betecknar, såsom emellertid hvar och en vid närmare eftertanke finner, det underlag af insikt i kristendomens och teologiens sammanhang med det mänskliga lifvet och vetandet öfver hufvud som erfordras för ett rätt framgångsrikt och välsignelsebringande studium af de öfriga teologiska disciplinerna. Med mindre åt den teologie studerande sålunda beredes tillfälle att under en fullt

kompetent lärares ledning intränga i sammanhanget mellan natur och uppenbarelse, blir han säkerligen icke vuxen sin framtida uppgift särskildt i vår tid.

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund. (Forts.)

Det var detta som gjorde, att man vid Uppsala universitet med sådan styrka höll på inrättandet af en dylik professur inom den teologiska fakulteten och äfven lyckades i att genomdrifva detta önskemål. Det skulle vara illa, ifall nu systeruniversitetet i Lund komme att i samma hänseende förbli mindre lyckligt lottadt, än hvad fallet länge varit med Uppsala universitet. Jag hoppas fastmer, att enhvar må på den väg, han finner mest ändamålsenlig, bidraga till detta icke mindre sant humanitära än sant religiösa syftes både snara och säkra uppnående.

Se där, herr talman, de synpunkter, för hvilkas framhållande jag begärt ordet.

Herr Starbäck: Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhöll åtskilliga synpunkter, enligt hvilka han ansåg, att det skulle vara lyckligast — för så vidt jag icke hört fel eller missförstått honom — såväl för universitetet i Lund som för teologien och det särskilda ämne det är fråga om, om saken fick ligga till sig. Han grundade detta, som sagdt, på en del olika synpunkter, af hvilka jag tror han först framställde den, att det är så många olika kraf från teologiskt håll i Lund, som gjort, att man måste vara betänksam, huruvida just detta skulle tillfredsställas i första rummet. Jag vet, att detta står i herr departementchefens yttrande, där han kommer till sin — jag ber om ursäkt, när jag säger det — något egendomliga slutsats i denna fråga, men efter hvad jag har mig bekant, och jag har sökt att få reda på detta något, så är det så långt ifrån någon olika uppfattning om hvilket kraf, som vore förnämligast, åtminstone från den teologiska fakultetens sida, att dess majoritet med bestämdhet häfdat, att först och främst bör sådan *professur*, som här är fråga om, inrättas.

Herr statsrådet säger, att det är förresten ingen fara; nästa år bör frågan kunna komma åter och då ligga klart utredd samt förmodligen utmynna i en proposition om professur. Ja, känner jag emellertid Riksdagen rätt, kan det mycket lätt nästa år gå så, att om vi nu besluta detta provisoriska ordnande, så säger Riksdagen: Ja, men vi inrättade särskild lärareplats 1911; skola vi nu rifva upp det beslutet och bevilja professur? Nej, det finnes väl ingenting, som ändrat sig så, att undervisningen, som enligt departementschefens uppfattning då mycket väl kunde skötas med 5,000 kronor, icke bör kunna göra det nu, nästa år och nästa år. Jag tror sålunda, att det där kan vara just precis hvad herr statsrådet sade sig icke vilja, nämligen införa ett nytt slags professurer vid universiteten, när det af en eller annan synpunkt kan anses lämpligt.

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund. (Forts.)

Det kan nämligen icke vara riktigt, tror jag, som herr departementschefen sade, eller att vi ännu ha kvar åtskilliga sådana lärareplatser vid universiteten, äfven trots den förändring med afseende å staten, som 1908 års Riksdag beslöt, då frågan om extra ordinarie professurernas afskaffande behandlades. Han räknade upp åtskilliga ämnen, för hvilka funnes biträdande lärareplatser: nordiska språk, jämförande språkvetenskap, litteraturhistoria och konsthistoria samt slaviska språk. Äro verkligen dessa biträdande lärare likställda med här ifrågavarande lärare? Äro dessa olika ämnen obligatoriska i viss examen, eller om något af dessa ämnen är det, har då icke detta ämne en ordinarie professor dessutom, som är förste man i ämnesgruppen och sålunda med full professorslön representerar densamma? Förhållandet är ju det — och det vet herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet mycket väl — att under den vetenskapliga utvecklingens gång specialiseras de olika disciplinerna, så att de så småningom måste särskiljas i flera mer eller mindre omfattande ämnen, hvilka så småningom tränga sig fram till en sådan betydelse, att de påkalla först universitetsmyndigheternas och sedan statsmakternas uppmärksamhet och tillfredsställas, hvar och en i den mån de gjort sig gällande, med statsanslag. På det sättet ha åtskilliga biträdande lärare i sådana här ämnen fått sin aflöning vid Uppsala universitet. På det sättet har understundom, då en innehafvare af sådan lärareplats visat sig särskildt framstående i den vetenskapliga forskningen, personlig professur upprättats. Men det är något helt annat, då det gäller ett ämne, hvilket är obligatoriskt i teologie kandidatexamen och dessutom kan bli hufvudämne i den högsta teologiska examen. Ämnet är sålunda fullkomligt likställdt med öfriga ämnen i teologiska fakulteten. Hvart och ett af dessa ämnen har sin ordinarie professur; men detta ämne, som fordrar professorlig kompetens, lika god utbildning och lika stor arbetsbörda, skall icke besättas med ordinarie professur utan provisoriskt ordnas på grund af åtskilliga — jag kan verkligen icke säga annat än — sväfvande argument, till hvilka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet tagit sin lit i sitt yttrande till statsrådsprotokollet.

Jag tror sålunda, att jag vågar, herr talman, vädja till Andra kammaren att i detta afseende lita på de tre instanser, teologiska fakulteten, större akademiska konsistoriet och slutligen universitetskanslern, hvilka i detta afseende varit fullt eniga, akademiska konsistoriet så till vida som alla dess medlemmar från teologiska fakulteten yrkat bifall till ett sådant riksdagspetitum, som här föreligger. Jag kan icke förstå annat än att det är att på ett särdeles märkligt sätt tillgodose ett fullt berättigadt kraf från det sydsvenska universitetet, som redan är uppfylldt med afseende å det norra universitetet, om man här följer Kungl. Maj:t, och som sagdt, jag hoppas, att Andra kammaren här i dag följer den myndighet fram-

för allt, som så många gånger visat sig ha ett sådant verkligt intresse och en så utomordentligt god uppfattning om universitetens och högskolornas kraf, nämligen universitetskanslersämbetet. Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund. (Forts.)

Med herr Starbäck förenade sig herrar *Edén* och *Berg* i Stockholm.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman! Jag kan icke låta den föregående talarens anförande gå oanmärkt förbi.

Han betviflade för det första riktigheten af mitt påstående, att inom teologiska fakulteten den uppfattningen skulle göra sig gällande, att andra undervisningsbehof böra gå före inrättandet af professur i detta ämne. Jag ber då få upplysa om, hvad som står här i stadsrådsprotokollet om konsistoriets sammanträde den 21 september 1910:

»Professor Holmström» (medlem af teologiska fakulteten) »framhöll, att han visserligen inom fakulteten röstat mot att den afsedda framställningen gjordes, men att han så gjort icke af det skäl, att det ifrågasatta professorsämbetet ej skulle vara behöfligt, utan därför att han ansåge förstärkning af lärarkrafterna på annat håll inom fakulteten vara ännu mera af behofvet påkallad.»

Under sådana förhållanden har jag väl rätt att säga, att det är mot detta förslag anmärkt också det, att andra undervisningsbehof äro mera trängande.

Hvad den andra delen af den ärade talarens anförande beträffar vill jag för honom framhålla, att det är mycket svårt att här jämföra den teologiska fakulteten och den filosofiska, detta beroende därpå, att den teologiska fakulteten icke har annat än ämbetsexamen med tvångsämnen, då den filosofiska fakulteten är en fri fakultet. Det finnes dock inom densamma en ämbetsexamen, den filosofiska ämbetsexamen, i hvilken ingå vissa grupper, bland annat ämnet litteraturhistoria, som nu faktiskt är uppdeladt på två personer, af hvilka hvar och en sköter sin del.

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! Jag har redan instämt i herr Starbäcks yrkande och hade icke tänkt begära ordet, men den besynnerliga upplysning, herr statsrådet senast gaf, uppkallar mig till en anmärkning.

Herr statsrådet framhöll, att det är skillnad mellan den teologiska fakulteten och den filosofiska i det afseendet, att den sistnämnda omfattar en del ämnen, som icke äro tvångsämnen, men den teologiska enbart tvångsämnen. I det fallet kan jag icke finna annat än att just det argumentet talar bestämdt mot den jämförelse, herr statsrådet nyss gjorde, när han hänvisade till extra-

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund. (Forts.)

platserna inom den filosofiska fakulteten, ty dessa äro just afsedda för ämnen, som icke äro tvångsämnen. Däremot finnes ej ett enda ämne inom den filosofiska fakulteten — af dem nämligen som obligatoriskt ingå i examina — hvilket företrädes af en sådan här besynnerlig mellanfunktionär, som man nu vill skapa för den teologiska fakulteten. Herr statsrådet nämnde, att ämnet litteraturhistoria var uppdeladt. Det är mig obekant. Såsom ämne vid undervisinngen i Uppsala är det visst icke uppdeladt, men det finns ett ämne, litteraturhistoria med poetik, som är obligatoriskt och beklädes med ordinarie representant, och vidare ett annat, konsthistoria, hvilket ämne icke är obligatoriskt och som är företrädt af en man, som ännu icke fått annat än särskildt anslag.

Eftersom jag nu har ordet, ber jag att få på det lifligaste understryka, hvad herr Starbäck förut framhållit, att det är för universiteten i deras helhet af synnerligt stort intresse, att man icke för ämnen, som måste vara företrädda vid universiteten på grund af gällande studieplaner, börjar — låt vara på en enda punkt — att återigen skapa några slags mindrevärdiga poster. Det är hvad som faktiskt skulle ske genom denna af herr statsrådet föreslagna anordning. Universiteten ha nu under flera årtionden — man kan tryggt säga det — *lidit* af de olyckliga följderna af den uppdelning, som en gång infördes mellan ordinarie och extra ordinarie professurer. På grund af regeringens af universiteten föreslagna initiativ och på grund af Riksdagens storartade frikostighet blef det för ett par år sedan möjligt att göra slut på denna olycksaliga splittring. Skulle man nu med frångående af denna grundsats, att alla ämnen, som äro obligatoriska inom olika examina, skola vara företrädda af samma slags lärare, låt vara på en enda punkt, nu på nytt skapa en sådan extralärarebefattning, då vet ingen hvar det slutar. Vi kunna då mycket snart stå inför frestelsen att göra en andra sådan plats, så kanske en tredje och man vore åter inne på den gamla olyckliga vägen.

Jag tror mig kunna säga, att, såvidt jag kunnat finna, det inom universiteten råder allvarlig farhåga för konsekvenserna af det steg, herr departementschefen här föreslagit, och det har i synnerligen hög grad gladt mig höra, att i dag liksom förut vid statsutskottets öfverläggningar universitetens främste målsman, universitetskanslern, bestämdt och uttryckligt satt sig mot en sådan anordning. Han står i det fallet i full öfverensstämmelse med den mening, som gör sig gällande inom universiteten.

Till sist några få ord om den egendomliga tröst herr statsrådet ger oss, när han säger, att det är likgiltigt hvilket beslut som nu fattas, och att professuren nog kommer lika fort ändå. Skulle det vara fallet, tror jag, att Andra kammaren har så mycket större skäl att gå på den säkra linien, den linie, som icke utsätter oss för risken att råka in i den gamla villervallan.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan, så mycket hellre som utskottshalfvan från Andra kammaren för en gångs skull varit så godt som enig.

Ang. undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner vid universitetet i Lund. (Forts.)

Häruti instämde herr *Rydén*.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 81—91.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 92

Lades till handlingarna.

Punkterna 93—132.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 133, angående upphjälpande af skolväsendet inom Vilhelmina med flera lappmarksförsamlingar.

Ang. skolväsendet inom Vilhelmina med flera lappmarksförsamlingar.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga, på längre afstånd från skolorna boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Tärna, Sorsele, Arjeplogs och Malå församlingar samt, i mån af tillgång, jämväl Fredrika församling på extra stat för år 1912 bevilja ett anslag af 20,000 kronor att användas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga, på längre afstånd från skolorna boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Tärna, Sorsele, Arjeplogs och Malå församlingar på extra stat för år 1912 bevilja ett anslag af 20,000 kronor att användas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Rydén, som anförde: Herr talman, mina herrar! Här har i denna punkt insmugit sig ett tryckfel, som gör, att Första kammaren i förmiddags kommit att fatta ett beslut, som helt säkert icke varit afsedt. Det är nämligen så, att här ur klämmen bortfallit en del, som skulle innebära bifall till ett förslag af Kungl. Maj:t, att här ifrågavarande anslag skulle få disponeras på

Ang. skolvä-sendet inom Vilhelmina med flera lappmarksför-samlingar. (Forts.)

annat sätt än förut. Kungl. Maj:t har föreslagit, att *Fredrika* församling äfven skulle ha rättighet att, om detta anslag räckte till, få del däraf. I utskottets kläm har, som sagdt, detta fallit bort, och det gör, att Första kammaren icke kommit att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Jag tillåter mig föreslå, för att saken må kunna på något sätt ordnas, att Andra kammaren ville bifalla Kungl. Maj:ts hemställan i denna punkt och afslå utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Punkterna 134—137.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blefvo af kammaren bifallna.

Punkterna 138—139.

Lades till handlingarna.

Punkterna 140—182.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. svensk undervisning för svenska barn i London.

Efter föredragning härpå af *punkten 183*, angående svensk undervisning för svenska barn i London yttrade

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Då nu kammaren går att ånyo bevilja anslag till svensk undervisning åt svenska barn i London, anhåller jag att få begagna detta tillfälle för att framföra ett smickrande uppdrag, som blifvit mig anförtrodt. Jag hade nämligen sistlidne lördag tillfälle att närvara vid den högtidliga invigningen af den nya svenska kyrkan och det nya svenska församlingshuset, som med af den svenska Riksdagen beviljadt understöd blifvit uppfördt i Englands hufvudstad, och inom hvilket hus äfven de lokaler äro inrymda, som äro afsedda för den med statsmedel understödda undervisningen åt svenska barn. Det är mig ett nöje att här kunna intyga ej blott, att de uppförda lokalerna äro synnerligen ändamålsenliga och väl belägna utan äfven att tillfredsställelsen hos våra i London bosatta landsmän öfver att ha erhållit denna betydelsefulla sammanhållningspunkt, var mycket stor. Det är onekligt, att den stora beredvillighet, som utmärkt den svenska Riksdagen, då det gällt att anskaffa dylika församlingshus, varit mycket välsignelsebringande och i hög grad bidragit att befordra samhörighetskänslan hos dessa

våra utom landet på så hedrande sätt verksamma landsmän. Herr talman, i enlighet med den svenska koloniens mig lämnade uppdrag att inför svenska Riksdagen uttala dess tack, ber jag sålunda att till Andra kammaren få framföra våra i London bosatta landsmäns stora tacksamhet och erkänsla för det intresse och den välvilja, som de i mer än ett afseende fått åtnjuta från den svenska Riksdagens sida.

Ang. svensk undervisning för svenska barn i London. (Forts.)

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 184—194.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 195.

Lades till handlingarna.

Punkterna 196—198.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 199*, angående beredande af tillfälle för svenskar till forskningsarbete vid utländska biologiska stationer. Därvid anförde:

Ang. svenskars forskningsarbete vid utländska biologiska stationer.

Herr Christiernson: Herr talman! Då detta anslag ursprungligen tillkommit på grund af motion, som jag väckt i denna kammare, så skall jag be att få framföra ett par synpunkter i fråga om detta anslag. Som Kungl. Maj:t för resten framhåller på sid. 495, hade från vetenskapligt håll uttalats betänkligheter mot de af akademien utfärdade bestämmelserna för åtnjutande af detta anslag. Och det har visat sig, att dessa af akademien utfärdade bestämmelser icke kunnat upprätthållas, utan akademien har vid utdelandet af dessa stipendier själf måst frångå dessa bestämmelser. Och jag skall be herr ecklesiastikministern, att då han kommer att taga denna fråga under öfvervägande, som han själf sagt, han tillser, att det icke endast blir vetenskapsakademien, som får utlåta sig i saken. Jag tror, att det icke varit till sakens fördel, att det varit vetenskapsakademien ensam, som fått uppgöra dessa bestämmelser. Af de fyra biologiska professorer, som finnas här i landet, är det endast en, som tillhör vetenskapsakademien. Jag vill säga, att detta anslag är tillkommet — åtminstone var afsikten den, när jag motionerade i saken — för att bereda yngre forskare möjlighet att utveckla sig. Sådana bestämmelserna äro formulerade, är det emellertid nästan uteslutet, att yngre forskare kunna komma i åtnjutande

Ang svenskars forskningsarbete vid utländska biologiska stationer. (Forts.)

af detta reseanslag. Bestämmelserna stadga, att sökanden skall genom aflagd examen eller tentamen vid universitet *och* genom utgifven skrift ha meriterat sig. Nu är det icke ovanligt, att en filosofie licentiat icke utgifver någon skrift eller låter trycka den, därför att han vill komplettera sin afhandling och utvidga den för att sedan kunna använda den som doktorsafhandling. Vid sådant förhållande skulle forskare, som dock hunnit så långt, att de aflagt filosofie licentiatexamen, icke ha möjlighet att få detta resestipendium, ehuru det närmast är afsedt just för dem: för att de på mest tillfredsställande sätt skulle kunna förvärfva sig den kompetens, som de behöfde för att blifva filosofie doktorer, skulle detta anslag hjälpa dem. Vidare stadgas i dessa bestämmelser, att den, som får ett sådant stipendium, skall vara ute minst ett halft år. Det är tvifvelaktigt, om det är så nyttigt att ha en sådan bestämmelse. Man kan sätta i fråga, om det icke skulle vara bättre, att akademien finge rättighet att fördela stipendiet på två personer, som hvar för sig skulle åtnjuta stipendiet i tre månader. För den ifrågavarande kompletteringen af studierna behöfves i många fall icke en utrikesvistelse på ett halft år, hvarför jag tror, att det skulle vara till fördel, om detta anslag kunde få delas. Vidare tror jag icke, att det är lämpligt, att det är vetenskapsakademien, som får rätt att utdela dessa resestipendier. Jag nämnde nyss, att af fyra lärare i biologi var det endast en, som var lärare vid vetenskapsakademien. Och då är det klart — jag säger detta utan att på något sätt vilja klandra — att akademien icke är lämpligast och mest kompetent att välja mellan de sökande. De mest kompetenta äro i detta fall vederbörande lärare, och jag skulle därför vilja vädja till herr ecklesiastikministern, att han, såvidt det är möjligt, i främsta rummet låter vederbörande myndigheter för universiteten vara de, som få afgifva förslag, och att Kungl. Maj:t förbehåller sig själf rätten att utdela stipendiet. Vidare skulle jag vilja hemställa till herr ecklesiastikministern, huruvida icke, då frågan om dessa bestämmelser kommer före, ordet »och», som förekommer framför orden »utgifven skrift», skulle kunna ändras till »eller».

Jag tror som sagdt, att man ställt upp kompetenskrafven alltför höga såsom de nu äro formulerade, och att det skulle vara bättre, om man uppställde sistnämnda båda fordringar såsom alternativa.

Det skulle alltså vara min hemställan, att »och» utbyttes mot »eller» och det bestämdes, att stipendiet skulle kunna delas, så att de sökande vid ingifvandet af sina handlingar visste, hvad de skulle rätta sig efter, och slutligen att utdelandet af stipendiet skulle förbehållas Kungl. Maj:t, sedan Kungl. Maj:t hört vederbörande vid universiteten. Om Kungl. Maj:t ansåge lämpligt att äfven höra vetenskapsakademien, tror jag icke, att det skulle skada saken, men

å andra sidan tror jag ej, att det skulle vara farligt, om vetenskapsakademien icke blefve satt i tillfälle att säga sin mening.

Ang. svenskars forskningsarbete vid utländska biologiska stationer. (Forts.)

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman! Jag har redan tidigare tagit i öfvervägande de anmärkningar den föregående talaren framställde mot de af akademien fastställda bestämmelserna och har förberedelsevis införskaffat mig utlåtande i denna sak af den person, som gjort upp de nu gällande bestämmelserna. Med afseende på kompetensfrågan säger han så här: »Men om kompetensfrågan kan ju vara olika meningar, och kanske vore det bäst att utbyta *och* med *eller*, så att 'genom examen eller tentamen *och* genom utgifven skrift' ersattes med 'genom examen eller tentamen *eller* genom utgifven skrift'; men då bör också tentamen vara synnerligen godt vitsordad.»

Med afseende på den andra frågan, som den ärade talaren berörde, att man kan ha olika mening om tiden för utrikesvistelsen gör han följande uttalande: »För min del skulle jag ej ogärna sett, att tiden satts till fem eller fyra månader».

Jag har velat nämna detta endast för att visa, att jag beaktat de anmärkningar, som blifvit framställda.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 200—203.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blefvo af kammaren bifallna.

Punkterna 204 och 205.

Lades till handlingarna.

Punkterna 206—209.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 3.

Afgåfvos följande motioner i anledning af Kungl. Maj:ts i propositionen nr 48 upptagna förslag till lag om bankrörelse, nämligen nr 324 af friherre *Palmstierna* och herr *Christiernson*, nr 325 af herr *Kvarnzelius* och nr 326 af herr *Jönsson* i Refvinge.

Vidare aflämnade herr Eriksson i Grängesberg två motioner: nr 327, om upphäfvande af ridderskapet och adelns rätt till veto i privilegiefrågor, och nr 328, om upphäfvande af Konungens

rätt att upphöja i adligt stånd samt förläna friherrlig och greflig värdighet.

Nämnda motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 4.

Interpellation. Ordet lämnades härefter på begäran till

Friherre Palmstierna, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Med kammarens tillstånd ber jag att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa följande interpellation:

Djupare än någonsin nedtyngas folken af militärbördor. Medel, hvilka eljest kunnat användas till fattigdomens utplånande och kulturens främjande, slukas af växande härar och krigsflottor. Samtidigt stiger förbittringen hos de undertryckta klasserna i alla länder öfver att ingen förändring i detta tillstånd inträder. De misstro det allvarliga uppsåtet hos statsmännen att gripa sig an med skapandet af bindande former för världsfredens betryggande.

Under dessa förhållanden måste det anses vara en bjudande plikt att begagna hvarje den minsta möjlighet, som yppar sig, att medverka till en begränsning af rustningarna och fredens upprätthållande utan vapenhot.

Ett tillfälle härtill har erbjudit sig genom det beslut, som den 20 juni 1910 fattats af Förenta staternas kongress, och hvilket var af följande lydelse:

»Kongressen beslutar etc. — — att en kommission bestående af fem ledamöter bör tillsättas af Förenta staternas president med uppgift att på diplomatisk väg söka genom internationella öfverkommelser vinna en begränsning af nationernas krigsrustningar och åstadkomma, att deras mariner må få till ändamål att bilda ett internationellt värn till fredens bevarande, samt i öfrigt taga under pröfning äfven andra medel att minska militärutgifterna och undanröja krigsorsakerna.»

Detta kongressbeslut föranleddes af följande framställning, hvilken den 5 april 1910 gjorts till kongressen af en af dess ledamot Richard Barthold:

»Enär de moderna samfärdsmedlen mellan folken möjliggöra och kräfva ett bättre samförstånd dem emellan än tillförene;

enär detta samförstånd och den sympati, hvilken ur detsamma framväxer mellan skilda nationer, utgör den moraliska grundvalen för ett begynnande världsborgarskap;

enär denna förnimmelse af världsborgarskapet behöfver för att göras fruktbärande finna ett lämpligt uttryck förmedels ett organ, som bidrar att bortvända krigets fasor och skänka mänskligheten lycka genom fredlig samverkan mellan alla stater;

enär det synes behöfligt och önskvärdt att Förenta staternas regering uppgör förslag i detta syfte, hvilka uti väsentliga delar kunna underställas andra makters regeringar såsom uppslag afsedda att möjliggöra en lindring af det massornas elände, hvilket delvis förorsakas af den ständiga fruktan för krigets utbrott;

Interpellation. (Forts.)

anhålles att kongressen måtte besluta:

att en kommission bestående af fem ledamöter må tillsättas af presidenten med uppgift

1) att påkalla andra regeringars uppmärksamhet därpå, att en befrielse från de tyngande militärutgifterna och krigsolyckorna bäst kan vinnas om en internationell sammanslutning i detta syfte kommer till stånd;

2) att för kongressen snarast möjligt framlägga förslag till en dylik internationell sammanslutning för världsfredens bevarande, som bör åsyfta upprättandet af en internationell domstol, hvilken afgör alla tvistigheter mellan nationerna och med begagnande af en till dess uteslutande förfogande ställd vapenmakt påkallar åtlydnad för sina beslut;

3) att öfverväga och för kongressen framlägga förslag, hvilka i öfrigt kunna vara ägnade att sänka militärutgifterna och afvända krigen.»

Den föreslagna kommissionen har ännu icke blifvit tillsatt af presidenten. Anledningen härtill har han själf förklarat uti sitt budskap till kongressen under december månad förlidet år på följande sätt:

»Jag har ej ännu tillsatt denna kommission, enär jag anhållit hos andra makters regeringar om samverkan med oss därigenom, att de tillsätta liknande kommissioner eller särskilda representanter, hvilka skulle sammanträda jämte vår kommission och genom förenade bemödanden göra dess arbete effektivt, och afvaktar jag svar från regeringarnas sida angående deras villighet att biträda förslaget.»

Enligt hvad jag erfarit, skulle den *italienska* regeringen redan ha svarat jakande och det *österrikiska* riksrådets delegation för utrikesärenden ha gjort följande uttalande: »Delegationen har mottagit utrikesministerns meddelande om det initiativ, hvilket utgått från presidenten samt senaten och representanternas hus i Förenta staterna afseende tillsättandet af en kommission om fem ledamöter med uppgift att åstadkomma en internationell sammanslutning för begränsning af krigsrustningarna och uppfordrar delegationen regeringen att begagna alla medel för att uppnå detta mål.»

Det har väntats, att den *svenska* regeringen med glädje skulle omfatta detta tillfälle att ådagalägga landets fredskärlek och vilja att i sin mån främja världsfreden. När intet därom afhörts, anhåller jag att till hans excellens, herr ministern för utrikes ärendena vördsamt få framställa följande spörsmål:

Interpellation. (Forts.)

1) Har någon framställning ingått till Kungl. Maj:t från Förenta staternas president med det syfte, omnämnda budskapet till kongressen förlidet år innebär?

2) Afser Kungl. Maj:t i så fall att tillmötesgå denna framställning och tillsätta en kommission för att samverka med de kommissioner eller representanter från andra stater, hvilka i motsvarande syfte af dessa stater må beslutas?

Friherre Palmstiernas ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande, nr 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjätte hufvudtitel, innefattande anslagen till civildepartementet; och

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i fråga om en af friherre Palmstierna väckt motion med begäran om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undersökning rörande inom landet befintliga karteller och truster m. m.

§ 6.

Anmäldes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, nr 25, till Konungen i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående bättre förmånsrätt för kommunalutskylder m. m.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Stärner*	under	3	dagar	fr. o. m.	den	2	mars,	
»	*Schotte*	»	3	»	»	»	3	»	
»	*Ersson*	»	6	»	»	»	4	»	och
»	*Jesperson*	»	3	»	»	»	2	»	.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 11,31 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Stockholm 1911. Kungl. Hofboktr. Iduns Tryckeri-A.-B.